

HAHMO-HAAMUN SEIKKAILUT – TYÖKALUPAKKI 5-VUOTIAAN
VISUAALISEN HAHMOTTAMISEN TUKEMISEEN VARHAISKASVATUKSESSA

Outi Haverinen E37muunto
Opinnäytetyö, kevät 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Haverinen Outi. Hahmo-Haamun Seikkailut – Työkalupakki 5-vuotiaan visuaalisen hahmottamisen tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Pieksämäki, kevät 2015, 54 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK)

Joka kolmas ala-asteikäinen lapsi tarvitsee erityistä tukea oppimiseen. Yksi yleisimmistä oppimisvaikeuksien syistä on visuaalisen hahmottamisen vaikeus. Visuaalisen hahmottamisen vaikeuksien kuntoutuminen on tehokkainta alle kouluikässä. Varhaiskasvatustilanteissa on ainutlaatuinen mahdollisuus varhaiseen puuttumiseen ja lapsen kehityksen tukemiseen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää varhaiskasvatuksen arjessa hyödynnettävä työkalupakki, jonka avulla voidaan ja tukea ja havainnoida 5-vuotiaan lapsen visuaalisen hahmottamisen taitoja. Taulumäen päiväkodilla on neljä ryhmää, joista kolmeen kuuluu 5-vuotiaita lapsia. Päiväkodin työntekijät toivoivat ryhmiin yhteistä materiaalia tulevien esikoululaisten kanssa työskentelyyn. Useissa päiväkodin ryhmissä oli ilmennyt visuaalisen hahmottamisen vaikeuksia. Ryhmissä oli tarvetta konkreettiselle materiaalille visuaalisen hahmottamisen havainnoimiseksi ja tukemiseksi.

Opinnäytetyön tuloksena syntyi Hahmo-Haamun Seikkailut. Hahmo-Haamun Seikkailut on työkalupakki, joka sisältää 15 erilaista harjoitusta, joiden avulla voidaan tukea ja havainnoida 5-vuotiaan lapsen visuaalisen hahmottamisen taitoja. Materiaalin valmistusprosessi mukaili tuotekehittelyprosessin vaiheita. Materiaali on kehitetty yhteistyössä toimintaterapeuttien kanssa.

Hahmo-Haamun Seikkailut -materiaalilla oli kolme laatutavoitetta: lapsilähtöisyys, hyödynnettävyys ja ymmärrettävyys. Materiaalia testattiin yhdessä Taulumäen päiväkodin ryhmässä. Saatujen palautteiden sekä arviointini mukaan oppaalle asetetut laatuvaatimukset toteutuivat.

Asiasanat: varhaiskasvatus, visuaalinen hahmottaminen, tuotekehitys, oppimateriaali

ABSTRACT

Outi Haverinen. Hahmo-Haamun Seikkailut – A tool box for supporting the visual perception skills of a 5-year-old child in early childhood education. Language: Finnish. Pieksämäki, spring 2015. 54 p., 3 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences. Pieksämäki. Degree programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

One out of three kids in primary school have special learning needs. One of the most common reasons for learning disability is having visual perception problems. Visual perception rehabilitation is the most effective before school-age. An early childhood educator has a unique possibility for early intervention and supporting child development.

The purpose of this thesis was to develop a practical educational tool box for early childhood education. The aim of the tool box was to help observing and supporting visual perception skills of a 5 year old child. There are four individual groups in Taulumäen Päiväkoti. Three of the groups include 5 year old children. The staff of the kindergarten hoped for some common material to work with the preschoolers to be. Visual perception problems had become apparent in several groups of the kindergarten. There was a need for a concrete material that can be used for observing and supporting visual perception skills.

As a result of this thesis Hahmo-Haamun Seikkailut; The Adventures of Hahmo the Ghost was born. Hahmo-Haamun Seikkailut is a tool box that includes 15 different exercises that can be used for supporting and observing visual perception skills. The making process of the tool box adapted the stages of the product development process. The material has been developed in cooperation with occupational therapists.

Hahmo-Haamun Seikkailut-material had three quality criteria: child centeredness, usefulness and understandability. The material was tested in one of the groups of Taulumäen Päiväkoti. The feedback showed that the guide had met the quality criteria.

Keywords: early childhood education, visual perception, product development, learning material

SISÄLTÖ

1 HAHMOHAAMUN SEIKKAILUT – TYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	5
2 VISUAALISEN HAHMOTTAMISEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA 7	
2.1 Lapsen kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa.....	7
2.2 5-vuotiaan visuaalinen hahmottaminen	9
2.3 Lapsen visuaalisen hahmottamisen tukeminen.....	12
2.4 Miten lapsi oppii?	14
3 TAULUMÄEN PÄIVÄKOTI OPINNÄYTETYÖN TILAAJANA.....	16
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	17
5 TUOTTEEN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI	18
5.1 Tuotteen suunnitteluvaihe	18
5.2 Tuotteen toteutusvaihe	22
5.3 Valmiin tuotteen viimeistelyvaihe.....	24
6 PROJEKTIN ARVIOINTI	26
6.1 Tuotteen arviointi	26
6.2 Prosessin arviointi	29
7 POHDINTA.....	30
7.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	30
7.2 Opinnäytetyöprosessin pohdinta ja jatkokehitysideat.....	32
LÄHTEET	37
LIITE 1: ESIMERKKI HAHMO-KORTEISTA JA MALLIKUVISTA.....	40
LIITE 2: ARVIOINTILOMAKE	41
LIITE 3: HAHMO-HAAMUN SEIKKAILUT – AIKUISEN OPAS	42

1 HAHMO-HAAMUN SEIKKAILUT – TYÖN LÄHTÖKOHDAT

Oppimisvaikeuksia on noin 10–15 % lapsista, ja vuonna 2007 erityisen tuen tarpeessa oli yli 20 % koululaisista. Alakouluiässä joka kolmas oppilas tarvitsi erityistä tukea oppimiselle. Esiopetusiässä tuen tarpeessa oli noin 25–30% oppilaista. (Numminen & Sokka 2009, 14 & 21.) Vanhempien mahdollisuudet lapsen oppimisvaikeuksien tunnistamiseen riippuvat paljon ulkopuolisesta tiedosta ja palautteesta. Esimerkiksi neuvola, päiväkotiki ja koulu arvioivat ja seuraavat lapsen kehitystä. Päivähoidossa lapsi nähdään erilaisessa tilanteessa kuin kotona: ryhmän jäsenenä, suhteessa vieraaseen aikuiseen ja suhteessa samanikäisiin lapsiin. (Numminen & Sokka, 2009 26.) Päivähoidon työntekijä tekee havaintoja ja arviointia selvittääkseen lapsen kehitysvaiheen ja kokonaistilanteen toiminnan suunnittelua ja toteutusta varten (Kupila 2004, 41). Oppimisvaikeuksien tutkimista koskevissa tutkimuksissa on todettu, että varhain annettu tuki tuottaa parempia tuloksia kuin myöhään annettu tuki, ja suurimmat ongelmat ovat niillä, jotka eivät ole saaneet tukea lapsena (Numminen & Sokka 2009, 186).

Oppimisvaikeudet on laaja käsite, jonka alle kuuluu useita erilaisia vaikeuksia. Hahmottamisen alueen ongelmat kuuluvat oppimisvaikeuksiin. (Numminen & Sokka 2009, 18.) Lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksien taustalla on useimmiten visuaalisen hahmottamisen vaikeutta (Vilén ym. 2006, 284). Hahmotusvaikeudet yhdistyvät usein motorisiin vaikeuksiin, ja tällöin hahmotusvaikeuksien merkinä voi olla esimerkiksi piirtämisen taitojen heikkous sekä kiinnostumattomuus ja taitamattomuus kokoamis- ja rakentelutehtävissä. Hahmottamisen osa-alueet, joilla lapsilla eniten ilmenee vaikeuksia ovat: visuaalinen tarkkaavaisuus eli näkö tiedon havainnointi, avaruudellinen hahmottaminen eli suuntien ja etäisyyksien arviointi sekä visuomotoriikka eli kehon tai käden ja silmän yhteistyö. Hahmotusvaikeuksien osa-alueet voivat esiintyä irrallisina ja yksittäisinä, mutta ne voivat myös olla samaan aikaan samalla lapsella. Vaikeudet voivat olla hyvin lieviä tai äärimmäisen hankalia. (Numminen & Sokka 2009, 141–142.)

Kun lapsella havaitaan hahmottamisvaikeuksia, on tärkeää, ettei hän omalla toiminnallaan ylläpidä tai jopa edesauta vaikeuksia. Hahmotustaitojen vahvistamiseen tarvitaan aikuisen systemaattisesti ohjaamaa toimintaa tai kuntoutusta. (Numminen & Sokka 2009, 186.) Visuaalisen hahmottamisen vaikeuksien kuntoutus on tehokkainta jo alle

kouluiässä. On tärkeää, että tarvittaessa lähete toimintaterapeutin tutkimuksiin saadaan ajoissa. (Vilén ym. 2006, 284.)

Opinnäytetyöni tilaajana ja yhteistyökumppanina on Taulumäen päiväkotit. Opinnäytetyötä suunnitellessani lähtökohtina olivat oman ammatillisuuteni kehittäminen, työn hyödynnettävyys opinnäytetyön tilaajan näkökulmasta sekä työn laajempi merkitys sosiaalialalla ja varhaiskasvatuksessa. Taulumäen päiväkodille toivottiin konkreettista materiaalia 5-vuotiaiden kanssa työskentelyyn. Visuaalisen hahmottamisen taitojen havainnointiin ja tukemiseen kaivattiin työvälineitä. Opinnäytetyön produktiona syntyi Hahmo-Haamun Seikkailut, työkalupakki, joka sisältää kynäpaperitehtäviä ja toiminnallisia harjoituksia, joiden avulla voidaan tukea ja havainnoida 5-vuotiaan lapsen visuaalisen hahmottamisen taitoja varhaiskasvatuksessa.

Tässä opinnäytetyön raportissa avaan ensiksi opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä. Aluksi kerron lapsen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Sitten kuvaan 5-vuotiaan lapsen kognitiivista kehitystä ja visuaalista hahmottamista sekä sen tukemista. Avaan myös lapsen oppimisen käsitettä. Nämä käsitteet ovat olennaisia tarkoituksenmukaisen oppimateriaalin valmistamisessa. Raportin kolmannessa luvussa kerron opinnäytetyön tarkoituksesta ja tehtävästä. Seuraavaksi kuvaan opinnäytetyöprosessia ja työkalupakin rakentumista Jämsän ja Mannisen (2000) tuotekehittelyprosessin vaiheiden mukaan. Esittelen myös valmiin tuotteen, Hahmo-Haamun Seikkailut sekä arvioin tuotetta ja opinnäytetyön toteutusta. Raportin lopussa pohdin opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta sekä opinnäytetyöprosessia ja sen herättämiä ajatuksia.

2 VISUAALISEN HAHMOTTAMISEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Lapsen kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua ja kehitystä (Vilén ym. 2006, 186). Varhaiskasvatuksen tehtäviin kuuluu hoito, kasvatus ja opetus (Hellström 2010, 257). Varhaiskasvatusta voidaan kuvata prosessina, jossa lapsi omaehtoisesti elämyksellisen toiminnan kautta, vertaisryhmäkontaktien ja aikuisten tavoitteisen ohjauksen avulla sosiaalistuu aktiiviseksi toimijaksi. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä ja lapsilähtöisyydellä on tärkeä merkitys. Kasvatuksessa ei ole keskeistä se, mitä lapsesta pitäisi tulla vaan se, mitä hän jo on. (Häkki ym. 2006, 26–27)

Kaikki alle kouluikäiset lapset ovat Suomessa lakisääteisesti oikeutettuja saamaan vanhempien valinnan mukaan joko kunnallisen päivähoitopaikan tai kotihoidon- tai yksityisen hoidon tuen (Laki lasten päivähoitosta 36/1973). Lasten päivähoitolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päiväkotihoidon järjestämistä tätä tarkoitusta varten varatussa tilassa, jota kutsutaan päiväkodiksi. (Laki lasten päivähoitosta 451/1990)

Päivähoitolaki määrittelee seitsemän eri kasvatustavoitetta, joihin varhaiskasvatuksessa pyritään. Nämä seitsemän tavoitetta ovat fyysinen, sosiaalinen, emotionaalinen, älyllinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollinen tavoite. Älylliseen tavoitteeseen kuuluu mm. lapsen kognitiivisuuden kehittäminen ja vahvistaminen sekä aistitoimintojen kehityksen tukeminen. Ammattikasvattajan ja erityisesti lastentarhanopettajan tehtävänä on vastata varhaiskasvatustoiminnan toteutumisesta lakien ja varhaiskasvatuksen periaatteiden mukaisesti. (Järvinen ym. 2009, 128–129 & 115.) Lastentarhanopettajaliiton mukaan lastentarhanopettaja edistää ja ohjaa lasten kasvua, kehitystä ja oppimista kunkin lapsen yksilöllisyyttä kunnioittaen lämmön, ilon ja leikin ilmapiirissä (Huhtanen 2004, 90).

Päivähoidon tavoite on kotien tukeminen kasvatustehtävässä ja lapsen tasapainoisen kehityksen edistämisen yhdessä kodin kanssa (Laki lasten päivähoitosta 1973). Lapsi-

perheet voivat käyttää yhteiskunnan palveluista päivähoidon lisäksi mm neuvolan, lastensuojelun, perheneuvolan ja kotipalvelun palveluja. Päivähoito on kuitenkin yleisin, merkittävin ja tunnetuin perheiden käyttämä palvelumuoto. Siksi päiväkodin merkitys lasten elämässä onkin suuri. (Keskinen & Virjonen 2004, 79.)

Lapsen kehityksen eri osa-alueisiin kuuluvat mm. sosioemotionaalinen kehitys, havaintotoiminnot, kieli, motorikka ja tarkkaavuus. Näillä osa-alueilla voi esiintyä kehityksen viivettä tai erityisvaikeutta. Päivähoidolla on keskeinen asema, kun arvioidaan lapsen kehitystä. (Koivunen 2009, 98.) Päivähoito voi toimia ennaltaehkäisevänä instituutiona. Varhainen puuttuminen on tehokasta, kun se ehkäisee tai hidastaa ongelmia jo varhaislapsuudessa. Varhainen puuttuminen ehkäisee ongelmia, mutta se on myös korjaavaa toimintaa. Korjaavaan toimintaan päivähoitossa kuuluvat erityisen tuen tarpeen havaitseminen sekä siihen puuttuminen. (Huhtanen 2004, 43–46.)

Huolen heräämisen jälkeen ensimmäinen vaihe varhaisen puuttumisen prosessissa on tuen tarpeen havaitseminen ja sen tunnistaminen (Määttä & Rantala 2010, 120). Päivähoidon työntekijät havainnoivat lasten toimintaa. Kun he huomaavat lapsen toiminnoissa tai kehityksessä ongelmia, he keskustelevat asiasta omassa työtiimissään ja puhuvat havainnoistaan vanhempien kanssa. Työntekijät voivat ottaa yhteyttä alueen kiertävään erityislastentarhanopettajaan, joka antaa neuvoja, havainnoi lasta ja keskustelee ryhmän kasvatustavustuissa olevien kanssa. Keskusteluissa mietitään mitä on havaittu, ja suunnitellaan miten toimitaan jatkossa. (Koivikko ym. 2003, 37.)

Päivähoidon tehtävän on seurata ja tukea osaltaan lasten kehitystä. Huomattava osa lapsen erityisvaikeuksien edellyttämästä tuesta annetaan käytännössä päivähoitossa. On vaikea asettaa rajoja tavanomaisen, kaikkien lasten tarvitseman tuen ja erityisten toimenpiteiden välille. Nykyään pyritään ns. inklusioon, joka tarkoittaa sitä, että päivähoito pitää sisällään erityispäivähoidon. On tärkeää, että lapsen tukitoimet suunnitellaan ja kirjataan hyvin. Lapsen ei tarvitse välttämättä tiedostaa tukitoimia, mutta aikuisten on tiedettävä, mitä tehdään. (Koivikko ym. 2003, 22.)

Kohdennetun tuen antaminen ei edellytä sitä, että lapsella on diagnoosi. Tukea tulee antaa, kun vanhemmat ja kasvattavat huomaavat sen tarpeen. (Koivunen 2009, 97.) Jo-

kainen lapsi tarvitsee arjen kasvatuksen lisäksi myös yksilöllistä tukea omien tarpeidensa mukaan. Lapset ovat erilaisia, ja jokaisen lapsen kasvatukselliset tarpeet myös poikkeavat toisistaan. Työntekijältä vaatii suurta ammattitaitoa havaita ja huomioida arjen kasvatustilanteissa jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Kun lapsen yksilölliset piirteet ja kasvatukselliset tarpeet huomioidaan mahdollisimman varhain, voidaan ehkäistä erityisen tuen tarpeen syntymistä. (Koivunen 2009, 91–92.)

Hyvin keskeinen päämäärä lapsen kehityksen tukemisessa päivähoidossa on kuntouttava arki. On aina ensisijaista pyrkiä toteuttamaan tukitoimet osana arkea, päivittäisten tapahtumien joukossa. Lapsen kehityksen tukeminen edellyttää onnistunutta ryhmätöitä, leikkejä ja iloa. Lisäksi se saattaa edellyttää tietynlaista erityisosaamista, terapiaa tai välineitä. (Koivikko ym. 2003, 37.) Lasten ongelmien kohtaaminen voi edellyttää myös eri työntekijöiden yhteistyötä. Moniammatillisessa yhteistyössä eri tahojen työntekijät kokoavat voimansa, ja hakevat yhdessä lapsen tilanteeseen sopivia ratkaisuja ja menettelytapoja. Yhteistyö perustuu verkoston luomiseen ja osaamisen jakamiseen sekä uusien työ- ja toimintatapojen kehittämiseen. (Huhtanen 2004, 85.) Tässä opinnäytetyössä uusi työväline on kehitetty yhteistyössä toimintaterapeuttien kanssa.

2.2 5-vuotiaan lapsen visuaalinen hahmottaminen

Ihminen on tunteva, sosiaalinen, ajatteleva ja toimiva olento. Kehityksen osa-alueisiin muutettuna näistä piirteistä voidaan tunnistaa emotionaalinen, sosiaalinen, fyysinen ja kognitiivinen kehitys. (Pihlaja & Kontu 2001, 20.) Kognitiivinen kehitys tarkoittaa ihmisen havaitsemiseen, muistiin, ajatteluun, kieleen ja oppimiseen liittyvää kehitystä. Käytännön tasolla voidaan puhua ihmisen tiedollisesta osa-alueesta. Kognitiivinen kehitys on sekä perimän että ympäristön säätelemää. (Vilén ym. 2006, 144.) Kognitiivisia perustaitoja tarvitaan oppimisessa (Karvonen & Rikkola 2006, 26).

5-vuotiaan lapsen kognitiiviseen kehitykseen kuuluu, että hän alkaa päätellä ja ymmärtää monimutkaisempia syy-seuraussuhteita sekä tapahtumien seuraamuksia. Lapsi ymmärtää jo monimutkaisiakin sääntöjä. Hän ymmärtää ajallisia käsitteitä ja asioiden välisiä yhteyksiä ja pystyy jo ajattelemaan menneitä asioita, mikä tekee laajemman vertailun mahdolliseksi. Lapsi ei enää usko sokeasti, että hän pystyisi muuttamaan ympäristöä

omilla ajatuksillaan. 5-vuotiaana lapsi pohtii, ratkaisee ongelmia, väittelee ja esittää vaihtoehtoja. Hän pystyy järjestelemään tavaroita ja luokittelee niitä jo alaluokkiinkin. Lapsi käyttää kieltä selvittääkseen tilanteista ja muistaa jo 4-5 yksikköä luetelluista asioista. Lapsi alkaa ymmärtää vähitellen asioiden, aineiden ja esineiden tiettyjen ominaisuuksien pysyvän samoina, vaikka niiden ulkonäkö tai olosuhteet muuttuvat. (Aaltonen ym. 2008, 16.)

Lapsen tarkkaavaisuus ja havaintotoiminnot liittyvät osin fyysiseen ja osin kognitiiviseen kehitykseen. Yleensä niistä puhutaan kuitenkin kognitiivisen kehityksen yhteydessä. (Pihlaja & Kontu 2001, 20.) Hahmottamisen merkitys nousee esiin Kephardin kehitysvaiheiden taulukossa. Kephardin jaottelu perustuu Piaget'n teoriaan ja soveltuu hyvin mm. päiväkodin käyttöön. Kephardin teorian mukaan yksilö hankkii tietoa ympäristöstään ja jäsentää sitä tavalla, joka kussakin kehitysvaiheessa on mahdollista. Päiväkotikäiset lapset tiedostavat ympäristöään lähinnä neljän ensimmäisen sekä osittain viidennen vaiheen mukaan. Aluksi lapsi tutustuu ympäristöönsä liikkumalla ja keräämällä tietoa motorisesti, tätä kutsutaan motoriseksi vaiheeksi. Vähitellen havainnot alkavat lisätä tiedonsaantia, vaikka tiedonhankinta ja jäsenitys tapahtuvat edelleen pääasiallisesti motorisesti. Tätä kutsutaan motoris-havainnolliseksi vaiheeksi. Kolmannessa, havainto-motorisessa vaiheessa tietoa saadaan motorisesti, mutta havainnot antavat jo enemmän ja nopeammin informaatiota ympäristöstä, ja motoriikka vain vahvistaa sitä. Neljättä vaihetta kutsutaan havaintovaiheeksi. Tällöin aistien toiminta on kehittynyt hyvin ja niiden avulla tiedonsaanti on helppoa ja nopeaa. Tietoa kerätään ympäristöstä saatujen havaintojen kautta. Viidennessä vaiheessa informaatio saadaan edelleen pääasiallisesti havaintojen kautta, mutta käsitteet alkavat vahvistaa havaintojen kautta saatua tietoa. Tätä vaihetta kutsutaan havainto-käsitteelliseksi vaiheeksi. Kephardin teoriassa näitä viittä kehitysvaihetta seuraavat vielä käsitevaihe ja käsite-havainnollinen vaihe. (Pihlaja & Viitala 2004, 164–166.)

Visuaalisella hahmottamisella tarkoitetaan kykyä ymmärtää nähtyä. Pelkät silmät näkevät, mutta eivät itsessään ymmärrä mitään. Hahmotustyön tekevät aivot. Aivot kykenevät tunnistamaan esimerkiksi värejä, esineitä ja ihmisten kasvoja. Hahmottamisen avulla ihminen kykenee tunnistamaan asioita, vaikka saisi vain pienen osan tiedosta. Ihminen tunnistaa esimerkiksi esineitä, jotka ovat jonkin takana ja näkyvät vain osittain. Hän kykenee tunnistamaan esineet eri kulmista sekä erottamaan ihmiskasvoja toisistaan.

(Numminen & Sokka 2009, 138–139.) Visuaalisen hahmottamisen kyvyt koostuvat useista erilaisista taidoista. Visuaalista erottelukykyä kuvaa esimerkiksi se, miten erottaa samanlaiset kuviot toisistaan. Avaruudellinen hahmottamiskyky liittyy siihen, miten erottaa, mikä on kaukana ja mikä lähellä. Visuaalista muistia kuvaa kyky muistaa kuvia muistipelissä. Visuaaliseen päättelykykyyn liittyy kyky tunnistaa yksinkertaisesta kuvioista, mikä siinä on, ja visuomotoriikkaan liittyy taito piirtää kuvion, jonka näkee. (Vilén ym. 2006, 284.)

Visuaalinen havaintojärjestelmä alkaa kehittyä sikiöaikana, jolloin silmän anatomiset rakenteet kehittyvät ja muotoutuvat. Kun lapsi syntyy, näköaistijärjestelmä on vielä hyvin kehittymätön. Hänen valmiutensa katseenkohdistamiseen ovat vielä alkeelliset. Ensimmäisen puolen vuoden aikana tapahtuu kuitenkin huomattavaa kehitystä. Lapsi oppii reagoimaan olennaisiin visuaalisiin aistimuksiin, ja kykenee tulkitsemaan näkemäänsä aiempien kokemusten perusteella. Visuaalisen hahmottamisen taidot kehittyvät, kun lapsi kehittyy. Kuvio-tausta erottelu kehittyy ja paranee 3-5 vuoden iässä, muodon pysyvyys kehittyy dramaattisesti 6-7 vuoden iässä ja avaruudellisten suhteiden hahmottaminen kehittyy noin 10 ikävuoteen saakka. Visuaalisen hahmottamisen taitojen kehityksessä voi olla kuitenkin yksilöllisiä eroja. (Case-Smith 2005, 418–420.)

Jos tarkastellaan lapsen toimintaa Kephardin taulukon mukaan, hahmottamista voidaan arvioida erilaisten kysymysten kautta. Havainto-motorisessa ja havaintovaiheessa lapsen havaitsemista voidaan arvioida esimerkiksi seuraavien teemojen kautta: Miten lapsi seuraa silmillään liikkuvaa kohdetta? Miten lapsi heittää ja potkaisee pallon kohteeseen? Miten lapsi pukeutuu napittaa, solmii, pujottelee, leikkaa ja piirtää? Miten lapsi erottelee muodot, kirjaimet, numerot, koot, kuviot, kuvion ja taustan sekä kuvien sisällön? Miten lapsi erottaa suuntia, aikaa, etäisyyksiä ja tilaa? (Pihlaja & Viitala 2004, 166.)

Kun lapsella on visuaalisen hahmottamisen vaikeuksia, hän saattaa vältellä kynätehtäviä, palapelejä ja rakentamisleikkejä. Kynän käyttö on usein kehittymätöntä ja huteraa, ja piirustukset ovat alkeellisia. (Kontiola 1997, 75.) Visuaalisen hahmottamisen vaikeudet näkyvät myös arkipäivässä. Jos lapsi ei uskalla kävellä rappusia alas, voi syynä olla vaikeus hahmottaa avaruudellisia mittasuhteita. Lapsi saattaa vaikuttaa kömpelöltä. Jos lapsi ei muista ihmisten kasvoja, voi kyseessä olla visuaalisen hahmottamisen vaikeus. Vaikeuksia voidaan ennaltaehkäistä tukemalla lasta yrittämään piirtämistä, askartelua ja

rakentelua, vaikka se tuntuisi hänestä vaikealta. (Vilén ym. 2006, 284.)

Visuaalisen hahmottamisen häiriö voi vaikuttaa lapsen suoriutumiseen päivittäisen elämän toiminnoissa, leikissä ja vapaa-ajan vietossa. Visuaalisen hahmottamisen hankaludet voivat kuitenkin vaikuttaa suuresti myös lapsen oppimiseen ja olla taustatekijänä oppimisvaikeuksissa. Oppimisvaikeudet liittyvät yleensä johonkin neurologiseen häiriöön. (Case-Smith 2005, 412 & 195.) Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan millä tahansa tiedon- ja taidonhankinnan alueella ilmeneviä ongelmia. Ongelmat voivat ilmetä merkittävänä vaikeuksina esimerkiksi luku-, kirjoitus-, tai matematiikan taitojen hankkimisessa tai käytössä. (Lehtinen ym 2007, 242–243). Oppimisvaikeudet voivat ilmetä laajalaisina vaikeuksina oppimisessa tai oppimisen erityisvaikeuksina jollain tietyllä oppimisen osa-alueella. Hahmotusvaikeudet voivat olla yksi yksittäinen erityisvaikeuksien osa-alue tai ne voivat liittyä laajalaisiin oppimisvaikeuksiin. (Heinimäki 2000, 29–31.) Seuraavassa luvussa käsittelem lapsen visuaalisen hahmottamisen tukemista käytännössä. Lapsen oppimista käsitellään erikseen luvussa 2.5.

2.4 Lapsen visuaalisen hahmottamisen tukeminen

Kielenkehityksen, motoriikan, hahmotuksen ja tarkkaavaisuuden ongelmat laajenevat helposti käyttäytymisen ja tunne-elämän alueille varsinkin, jos tuen tarvetta ei tunnusteta. Varhaisella tuella on mahdollista vaikuttaa myönteisesti kehitykseen ja ennaltaehkäistä vaikeuksien kasaantumista. Vanhempien ja päivähoiton kanssa yhteistyössä suunnitellut tukitoimet kotona ja päivähoitossa tulee aloittaa mahdollisimman nopeasti, kun ongelmia havaitaan. (Mustonen & Valtonen 2014.)

Lapsen kehityksen ja oppimisen tukeminen on monisäikeinen asia, jossa ennen kaikkea tulee korostaa yksilöllisyyttä. Lapsen kehitystä pitää tukea hienovaraisesti lähtien orastavista taidoista ja käyttämällä vahvuuksia hyväksi. Lapsi voi kehittyä, kun tukitoimet luovat kehitykselle suotuisat puitteet ja edistymisestä annetaan kannustavaa palautetta ja kiitosta. On tärkeää uskoa lapsen mahdollisuuksiin, mutta samalla täytyy myös muistaa, että kehityksen tahti ja rajat riippuvat viime kädessä lapsen yksilöllisistä ominaisuuksista. Lapselle ei tule asettaa liian suuria vaatimuksia ja odotuksia, koska tällöin on vaarana motivaation tai itsetunnon heikkeneminen. (Koivikko ym. 2003, 33–34.) On tärkeää

saada kokemuksia onnistumisen ilosta. Ilman näitä positiivisia kokemuksia lapsen reaktio voi olla sellainen, ettei hän halua enää osallistua toimintaan. (Henttunen Maarit & Kauhanen Virpi, henkilökohtainen tiedonanto 4.2.2015.)

Hahmotustaitojen käyttämisellä voidaan vaikuttaa aivojen toimintaan. Taidot harjaantuvat harjaannuttamalla niitä suoraan. (Numminen & Sokka 2009, 186.) Yksinkertaisuus on hyvä lähtökohta visuaalisen hahmottamisen harjoituksissa. Kun harjoitus on yksinkertainen, se ei vaadi liikaa muiden osa-alueiden, esimerkiksi motoriikan hallitsemista. Lapsen on helppo käsitellä materiaalia, eikä se vaadi jatkuvaa aikuisen selostusta. On hyvä, että taitojen harjoittamiseen löytyy useita erilaisia vaihtoehtoja ja materiaaleja, sillä lapset motivoituvat eri tavoilla erilaisista asioista. Tehtävissä ja materiaaleissa voidaan hyödyntää lapsen mielenkiinnon kohteita. (Henttunen Maarit & Kauhanen Virpi, henkilökohtainen tiedonanto 4.2.2015.) Aikuinen voi myös pilkkoa tehtäviä pienempiin osiin. Esimerkiksi neliön piirtämistä voi harjoitella niin, että aikuinen tekee kulmapisteet ja lapsi vetää viivat pisteiden välille. (Vilén ym. 2006, 284.)

Visuaalista hahmottamista voidaan harjoittaa 5-vuotiaan kanssa monipuolisesti eri keinoin. On hyvä, että materiaalista löytyy erilaisia vaihtoehtoja, mutta samalla tulee myös huomioida, ettei yksittäisen lapsen kanssa tehtävä tehtävämäärä kasva liian suureksi. Työskentelyssä aloitetaan helpommasta, jolloin tehtävän idean oivaltaminen ei ole liian vaikeaa. Sitten voidaan edetä lapsen taitojen mukaan haastavampiin tehtäviin. Mallikuvasta tekeminen on hyvää harjoitusta visuaaliselle hahmottamiselle. Palapelit ja rakentelu ovat toimivia tapoja. Erilaiset pujottelutyöt, joista esimerkkinä helmien pujottelu kengännauhaan, ovat myös hyviä käytäntöjä. Paperitehtävissä hyviä ovat esimerkiksi taustaerottelu-, erilainen-samanlainen-, sokkelo-, piirrä valmiiksi- ja kirjainten mallintamistehtävät. Oman kuvan piirtäminen on yleensä osana kaikkia visuaalisen hahmottamisen testejä. (Henttunen Maarit & Kauhanen Virpi, henkilökohtainen tiedonanto 4.2.2015.)

Tarkkaavuudella ja aistipuolen ongelmilla voi olla vaikutusta, kun arvioidaan lapsen visuaalisen hahmottamisen taitoja. Joskus visuaalisen hahmottamisen taidot voivatkin sekoittua tarkkaavuuden ongelmien kanssa, kun näyttää siltä, ettei lapsi hahmota. On tärkeää arvioida, onko haasteita tarkkaavuudessa vai hahmottamisessa ennekuin tekee omia diagnooseja lapsesta. Myös lapsen vireystila vaikuttaa visuaalisen hahmottamisen

harjoitusten tekemiseen. Esimerkiksi taustaerottelu, eli yksityiskohtien erottaminen kuvasta on hyvin vaikeaa, kun vireystila on huono ja lapsi ei jaksa. Taitojen harjoittamisessa tulisi huomioida myös jatkuvuus. Kotiinkin voidaan antaa vinkkejä siitä, kuinka taitoja voidaan harjoittaa arjessa. (Henttunen Maarit & Kauhanen Virpi, henkilökohtainen tiedonanto 4.2.2015.)

2.5 Miten lapsi oppii?

Kehityksen ja oppimisen vaikeuksia ei hoideta tai kuntouteta kuten sairauksia. Lapsen kehitystä ja oppimisen edellytyksiä täytyy tukea, mutta samalla on myös ymmärrettävä mahdollisuuksien rajat. Tukitoimien päämääränä on se, että lapsi suoriutuu omien edellytystensä mukaisesti parhaalla mahdollisella tavalla. (Koivikko ym. 2003, 34.)

Oppiminen tarkoittaa kaikenlaisen tiedon tallentumista ja varastoitumista muistiin. Oppimista voidaan kuvata erilaisten valmiuksien kautta. Tällaisia valmiuksia ovat valmius reagoida toisiinsa yhteyksissä oleviin asioihin, valmius jäljitellä mallin mukaan, valmius hahmottaa tietoisesti asioiden välisiä yhteyksiä, valmius toimia asiaan sisältyvien yhteyksien mukaan sekä valmius toimia asioihin liittyvien kielellisten selityksien mukaan. (Aaltonen ym. 2008, 14.)

Keskeisen perustan lapsen oppimiselle antavat vertaisryhmä, leikki ja aikuisen tarjoamat aktiviteetit. On tärkeää kääntää huomio siihen, miten lapsi oppii, ja kääntää arvio ensisijaisesti oppimisympäristöön eikä lapseen. (Häkkä 2006, 26–27.) Lapsi oppii havainnoimalla, tarkkailemalla, jäljittelemällä ja toistamalla. Oppimista tapahtuu myös tunnistelemalla, tutkimalla, kokeilemalla ja erehtymällä. (Aaltonen ym. 2008, 14.) Oppiminen on ennen kaikkea sosiaalinen ilmiö, jota ei voi erottaa pelkästään yksilölliseksi tapahtumaksi tai ympäristöstään ja kontekstistaan irralliseksi (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 7). Lapsen oppiminen lähtee elämyksestä, ja hän kykenee oppimaan vain pala palalta omalla työllään ja ponnistuksellaan (Hellström 2010, 257). Työskentely perustuu leikinomaiseen toimintaan, ja opetuksen tulee olla lapsen näkökulmasta merkityksellistä ja haasteellista. Tietoa ei voida suoraan siirtää lapselle, vaan lapsen käsitykset rakentuvat aikaisemmin omaksuttujen käsitysten pohjalle. (Heikka ym. 2009, 12)

Oppiakseen uutta ja oivaltaakseen asioita syvällisesti lapsi tarvitsee useita toistuvia oppimiskokemuksia (Karvonen & Rikkola 2006, 26). Asioita ei kannata käsitellä määrällisesti paljon ja nopeasti, vaan määrällisesti vähän ja syvällisesti. Sitä enemmän muistijälkiä jää, mitä monipuolisemmin ja seikkaperäisemmin asiaa on käsitelty. Mitä paremmin lapsi ymmärtää asioita, sitä enemmän ne kiinnostavat häntä. (Vilén ym. 2006, 220.) Herkkä, vastavuoroisesti toimiva ja läsnä oleva aikuinen tukee lapsen oppimista (Aaltonen ym. 2008, 14). Oppimista vahvistavat myös lapsen saamat palkinnot, eli kannustaminen ja kehuminen (Laine ym. 2005, 61).

Varhaiskasvatuksessa korostetaan konstruktivistista oppimiskäsitystä. Tällöin painotetaan varhaiskasvattajan taitoja havainnoida ja arvioida sekä yksittäisen lapsen että lapsiryhmän kasvua ja oppimista, suunnitella lapsen oppimista tukeva ympäristö sekä tarjota oikea-aikaista oppimisen tukea. Konstruktivistinen oppimiskäsitys korostaa myös lapsen tapaa oppia kokemalla, kokeilemalla ja tutkimalla. (Järvinen ym. 2009, 115–117.)

Tehokas oppiminen edellyttää myös hyvää oppimisympäristöä. Oppimisympäristö on fyysisen tai virtuaalisen paikan tai tilan lisäksi myös ihmisistä koostuva yhteisö, joka muodostaa oppimista tukevan, vuorovaikutuksessa olevan verkoston. Oppimisympäristöön liittyy aina fyysinen, sosiaalinen ja didaktinen ulottuvuus. Fyysinen ulottuvuus tarkoittaa esimerkiksi pöytien ja tuolien asettelua, istuimien mukavuutta, valaistusta ja fyysistä ympäristöä kokonaisuudessaan. Sosiaalinen ulottuvuus tarkoittaa esimerkiksi ryhmän roolia, vuorovaikutusta, keskinäisen kunnioituksen, yhteistyön ja mielihyvän ilmapiiriä. Didaktinen ulottuvuus tekee ympäristöstä oppimisympäristön, sillä silloin siellä oleskelulle on asetettu didaktisia oppimista tukevia tavoitteita. (Manninen ym. 2007, 16.)

3 TAULUMÄEN PÄIVÄKOTI OPINNÄYTETYÖN TILAAJANA

Taulumäen päiväkoti on perustettu vuonna 1983. Päiväkoti sijaitsee Varkaudessa Taulumäen kaupunginosassa. Päiväkodissa on neljä eri ryhmää, jotka sisältävät yhteensä 94 hoitopaikkaa. Taaperot on alle 3-vuotiaiden lasten ryhmä ja Vekarat ja Väkkärät ovat 3–5 -vuotiaiden lasten ryhmiä. Esikoilla järjestetään esiopetusta esiopetusikäisille lapsille, ja Esikoiden ryhmän yhteydessä toimii myös 5-vuotiaiden lasten ryhmä. (Varkauden kaupunki 2015)

Taulumäen päiväkoti on vuorohoitoyksikkö. Päiväkoti tarjoaa ympärivuorokautista päivähoitoa, jossa lasten hoitoajat perustuvat vanhempien työvuoroihin sekä vanhempien kanssa tehtävään vuorohoitosopimukseen. Vuorohoitoa järjestetään niille lapsille, joilla on vuorohoidon tarvetta vanhempien työn tai opiskelun vuoksi. Kaikki Taulumäen päiväkodin lapsiryhmät ovat vuorohoitoryhmiä. (Varkauden kaupunki 2015)

Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan varhainen ja erityinen tuki perustuvat varhaiskasvatuksen hyvälle pedagogiselle perusosaamiselle. Lapsen kasvua ja kehitystä sekä mahdollisesti tarvittavia tukitoimia arvioidaan lapsen huoltajien ja henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen hyvän pedagogisen perusosaamisen lähtökohtia ovat henkilöstön riittävä osaaminen, lapsen kehityksen tuntemus sekä tuen tarpeen varhainen tunnistaminen. Suunnitelmallisuus sekä lapsen taidot ja tarpeet huomioonottavat toimintatavat ovat osa lapsen päivittäistä arkea päivähoitossa. Varhaisessa tuessa on tärkeää vaikeuksien ennaltaehkäiseminen sekä lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistaminen. Edelleen vahvistetaan suunnitelmallisesti päivähoiton arjen kuntouttavia elementtejä, joita ovat esimerkiksi toiminnan rakenne ja hyvä vuorovaikutus. Varhaisen tuen tarve voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista. (Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2014.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tulostavoitteena oli valmistaa Taulumäen päiväkodille teoriatietoon pohjautuva varhaiskasvatuksen arjessa hyödynnettävä työkalupakki, jonka avulla voidaan tukea ja havainnoida 5-vuotiaan lapsen visuaalisen hahmottamisen taitoja. Työkalupakkiin oli tarkoitus sisällyttää myös lyhyt johdanto lapsen oppimiseen, jonka huomioimisella on ensisijainen merkitys myös työkalupakin toteuttamisessa käytännössä. Työkalupakin tarkoituksena on helpottaa hahmotuksen alueen ongelmien havaitsemista sekä niiden työstämistä 5-vuotiaiden kanssa. Työkalupakkia ei ole työväline diagnoosien tekemiseen, vaan sen avulla voidaan tehdä havaintoja ja tarvittaessa ohjata lisäselvityksiin.

Työkalupakille asetettuja laadullisia tavoitteita olivat ymmärrettävyys, käytettävyys ja lapsilähtöisyys. Kun materiaali on lapsilähtöinen, se on ikätason mukainen ja innostava. Käytettävyydellä tarkoitan sitä, että työkalupakki on helppokäyttöinen ja varhaiskasvatuksen työhön sopiva ja siitä löytyy kaikki tarvittava materiaali. Ymmärrettävyyteen liittyvät sellaiset käyttöominaisuudet, että tehtävät ovat riittävän yksinkertaisia ja sisältävät riittävät ohjeet sekä aikuisen että lapsen näkökulmasta.

Opinnäytetyön laajempina tavoitteena sosiaalialalla on helpottaa lapsen kehityksen arviointia ja tukemista sekä edesauttaa varhaisen puuttumisen mahdollisuuksia oppimisvaikeuksien estämiseksi. Omana oppimistavoitteitani oli lapsen kehityksen tuntemuksen syventäminen ja visuaaliseen hahmottamiseen liittyvän asiantuntemuksen lisääminen. Lisäksi halusin lisää tietoa lapsen oppimisesta ja sen tukemisesta sekä oppimateriaalin valmistamisesta. Halusin syventää omaa asiantuntemustani kasvattajana, opettajana ja ohjaajana.

5 TUOTTEEN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI

Opinnäytetyöni on kehittämispainotteinen produktio, jonka tuloksena on uusi konkreettinen tuote. Produktion tarkoituksena on tehdä jokin tuotos tietylle käyttäjäryhmälle ja samalla kehittää työvälineitä käytännön toimintaan (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 33). Tässä produktiossa tarkoituksena oli valmistaa Taulumäen päiväkodille uusi työväline, jonka avulla voidaan tukea ja havainnoida 5-vuotiaan visuaalisen hahmottamisen taitoja.

Produktion toteutuksessa päätin seurata Jämsän ja Mannisen (2000) tuotekehittelyprosessin vaiheita. Tuotekehittelyprosessia seuraamalla on mahdollista varmistaa opinnäytetyön etenemisen suunnitelmallisesti ja vaiheittain olennaiset asiat huomioiden. Näin voidaan varmistaa tuotteen laatu. Tuotekehittelyn viisi vaihetta ovat Jämsän ja Mannisen (2000, 9 & 28) mukaan kehittämistarpeen tunnistamisvaihe, ideointivaihe, luonnosteluvaihe, tuotteen kehittäminen sekä valmiin tuotteen viimeistelyvaihe. Etenin materiaalin suunnittelussa ja toteutuksessa näiden vaiheiden mukaan. Seuraavaksi kuvaan tuotteen valmistamisen prosessia vaiheittain, suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaiheisiin jaettuna. Tuotteen suunnitteluvaiheessa kerron tuotekehitysprosessista kehittämistarpeen tunnistamisvaiheen ja ideointivaiheen osalta. Tuotteen toteutusvaiheessa kerron luonnostelu-, toteutus- ja viimeistelyvaiheista. Lopuksi kuvaan valmista tuotetta ja tuotteen arviointiprosessia.

5.1 Tuotteen suunnitteluvaihe

Tuotekehitysprojektin tarve voi lähteä esimerkiksi asiakkaalta tulleista toivomuksista, puutteesta nykyisessä tuotteessa, uusista teknologisista parantamismahdollisuuksista, yhteiskunnan tai ympäristön muutoksista tai uusista innovaatioista. Tärkeintä tuotekehitysprojektissa on asiakaslähtöisyys. (Pelin 2004, 52–54.)

Syksyllä 2014 Taulumäen päiväkodilla tehtiin muutoksia ryhmärakenteissa. Päiväkodillä oli ennestään kaksi 3–5 -vuotiaiden ryhmää, mutta nyt kolmas 5-vuotiaita lapsia sisäl-

tävä ryhmä perustettiin esiopetusryhmän yhteyteen. Samalla yltyi keskustelu ryhmien yhteistyöstä ja siitä, kuinka tärkeää on esiopetukseen siirtymisen ja esiopetuksessa työskentelyn helpottamiseksi, että ryhmissä tehdään samankaltaista työtä 5-vuotiaiden kanssa. Ryhmiin kaivattiin laajempaa ja syvällisempää yhteistä työskentelymateriaalia. Keskustelimme Taulumäen päiväkodin lastentarhanopettajan kanssa siitä, mitä lapsen kehityksen osa-alueita on hankalampi havainnoida ja tietoisesti tukea. Keskustelussa nousivat esiin visuaalisen hahmottamisen taidot. Ryhmässä oli useita lapsia, joilla epäiltiin tai oli jo todettu visuaalisen hahmottamisen vaikeuksia, ja myöhemmin ilmeni, että samoja vaikeuksia oli myös muissa ryhmissä. Visuaalisen hahmottamisen taitojen havainnointi ja tukeminen tuntui hankalalta, ja siihen kaivattiin kohdennettua materiaalia.

Tältä pohjalta opinnäytetyön kohderyhmäksi valikoituivat 5-vuotiaat lapset. Aluksi suunnittelin ottavani opinnäytetyön aihepiiriin koko lapsen kognitiivisen kehityksen, mutta pian huomasin, että aihetta on pakko rajata. Aiheenrajauksella pystyisin mahdollistamaan sellaisen tuotteen, jossa aihe on käsitelty kattavasti, syvällisesti ja monipuolisesti. Niinpä päätin rajata aiheen sisällöksi vain visuaalisen hahmottamisen itsessään. Päätin valmistaa työkalupakin, joka sisältäisi monipuolisesti erilaisia tehtäviä, joiden avulla voidaan harjoittaa visuaalisen hahmottamisen taitoja. Tuotekehityksen tärkeimmiksi sidosryhmiksi ja yhteistyökumppaneiksi muodostuivat Taulumäen päiväkodin henkilökunta sekä alueen toimintaterapeutit.

Aloitin opinnäytetyöni toteutuksen syksyllä 2014 tutustumalla opinnäytetyön teemoihin liittyvään teoriakirjallisuuteen ja suunnittelemalla opinnäytetyön tarkennettua ideaa ja toteutusta. Teoriapohjaan valitsin lapsen kehityksen tukemisen varhaiskasvatuksessa, visuaalisen hahmottamisen ja sen tukemisen sekä lapsen oppimisen käsitteet. Lapsen oppimisen käsitteen otin mukaan kahdesta syystä. Ensimmäkin siksi, että sen tiedostaminen on tärkeää, jotta voin valmistaa oppimista tukevaa materiaalia. Toiseksi siitä syystä, että lapsen oppimisen teoria on merkityksellistä myös materiaalin käytössä. Materiaalia käyttävän aikuisen on varmistettava hyvä oppimisympäristö ja tuettava oppimista omalla toiminnallaan ja ohjauksellaan.

Tutustuin hyvin teoriatietoon saavuttaakseni mahdollisimman hyvän asiantuntemuksen aiheesta ja kyetäkseni sitä kautta kriittisyyteen työkalupakin kokoamisessa. Asiantuntemuksen kautta halusin lisätä myös opinnäytetyön luotettavuutta. Vaikka keskityin teo-

riatiedon hankintaan, päätin kuitenkin kerätä ideoita ja poimia mahdollisia tehtävävinkkejä työkalupakkiin, mikäli niitä tulisi tiedonhankintavaiheessa vastaan. Etsin tietoa ensisijaisesti lähdekirjallisuudesta ja internetistä, ja kokosin tietoa opinnäytetyön raporttia ja työkalupakkia varten. Tiedonhankintavaiheessa kävi ilmi, että suomenkielinen teoriatieto visuaalisesta hahmottamisesta on vähäistä. Kirjaston tietokannasta ei löytynyt visuaalisen hahmottamisen käsitteellä mitään, vaan tiedonmurusia oli etsittävä laajemmista kokonaisuuksista. Täydensin tietojani myöhemmin haastattelemalla kahta toimintaterapeuttia.

Kun kehittämistarve on selvillä, tuotekehitysprosessissa siirrytään ideointivaiheeseen. Ideointivaiheessa ideoidaan erilaisia ratkaisuja kehittämistarpeeseen vastaamiseksi. Tässä vaiheessa pohditaan myös tuotteen tavoitteita ja ominaisuuksia sekä toteuttamismahdollisuuksia. Ideoinnin ja ratkaisujen pohjalta laaditaan tuotekonsepti. Tuotteen suunnittelussa ja valmistamisessa tarvitaan asiantuntemusta ja osaamista, jota voidaan hankkia jo ideointivaiheessa tai viimeistään luonnosteluvaiheessa. Tällöin tulee käydä keskustelua ja neuvottelua kokeneiden ammattilaisten kanssa. (Jämsä & Manninen 2000, 35–40, 50.)

Aloitin työkalupakin ideointivaiheen tammikuussa 2015. Tässä vaiheessa asetin tuotteelle laatukriteerit ja nostin niihin kolme pääkäsitettä. Halusin tuotteen olevan ominaisuuksiltaan ymmärrettävä, käytettävä ja lapsilähtöinen. Ymmärrettävyyteen liittyi ajatus siitä, että tuote on selkeä ja siinä on hyvä ohjeistus sekä aikuisen että lapsen kannalta. Tuotteen käytettävyyden tavoite liittyi siihen, että materiaali olisi varhaiskasvatuksen arjessa hyödynnettävä, tarvetta vastaava ja käyttökelpoinen visuaalisen hahmottamisen tukemissa. Lapsilähtöisyydellä tarkoitin työkalupakin kohdalla materiaalin innostavuutta, kiinnostavuutta, monipuolisuutta sekä ikätason mukaisuutta. Halusin valmistaa leikinomaiseen toimintaan perustuvan työkalupakin, sillä lapsen oppimiseen liittyvässä teoriassa korostuu juuri leikin merkitys.

Ideointivaiheessa etsin työkalupakkiin tehtävävinkkejä kirjallisuudesta ja internetistä sekä konsultoin alueen erityislastentarhanopettajaa ja myöhemmin myös toimintaterapeutteja. Tulostin ja kirjasin ylös kaikki tehtäväideat, jotta niitä olisi helppo verrata. Tavoitteenani oli ideoida työkalupakkiin monipuolista ja innostavaa materiaalia hahmottamisen harjoitteluun. Kirjallisuudessa tehtävävinkit ja ideat jäivät vähäisiksi. Sen sijaan

internetistä löytyi jonkun verran kuvia ja ideoita visuaalisen hahmottamisen harjoittamiseen. Näiden tehtävien joukossa oli sekä kynäpaperitehtäviä että toiminnallisia tehtäviä. Toiminnallisissa tehtävissä oli usein hyödynnetty kierrätysmateriaaleja kuten jäätelötikkuja tai päiväkodeilta löytyviä välineitä kuten legoja. Päätin, että työkalupakki tulisi sisältämään sekä monistemuotoisia että toiminnallisia tehtäviä.

Ideointivaiheessa aloin hyödyntämään moniammatillista yhteistyötä ja ammattilaisten asiantuntemusta. Alueen erityislastentarhanopettaja esitteli minulle materiaalia, jota hän käyttää visuaalisen hahmottamisen arviointiin. Olin kahteen toimintaterapeuttiin yhteydessä tammikuun alussa ja saimme sovittua tapaamisen noin kuukautta myöhemmäksi. Halusin tehdä heidän kanssaan yhteistyötä, sillä teoretietoa ja vastaavia opinnäytetöitä etsiessäni huomasin, että aihetta oli käsitelty nimenomaan toimintaterapiatyön tai -opintojen yhteydessä. Tapasin toimintaterapeutit Maarit Henttusen ja Virpi Kauhasen helmikuun alussa. Tähän mennessä olin koonnut jo heille esiteltäväksi löytämiäni tehtäväideoita. Tapaamisessa esittelin toimintaterapeuteille ideoitani ja he esittelivät minulle omia materiaalejaan. Keskustelimme siitä, millaisia tehtäviä työkalupakki voisi sisältää ja mitä tehtävien valinnassa tulee ottaa huomioon. Konsultoin toimintaterapeutteja siitä, mitkä jo löytämistäni ideoista olivat heidän mielestään tarkoituksenmukaisia. Tässä vaiheessa hylkäsin joitakin valmiiksi kokoamiani ideoita ja otin tilalle toimintaterapeuttien suosittelemia tehtäviä. Tapaamisen jälkeen minulla oli koottuna 20 tehtäväideaa, joista oli tarkoitus tehdä vielä karsintaa, ettei materiaali muodostuisi liian suureksi.

Ideointivaiheessa aloin suunnitella myös työkalupakin ulkomuotoa. Suunnittelin ulkomuodoksi laatikkoa, jotta sinne olisi helppo sisällyttää erilaisia materiaaleja, ja samalla se voisi olla myös lapsen näkökulmasta mielenkiintoinen. Aloin ideoida myös työkalupakin maskottia Hahmo-Haamua, joka kokoaisi työkalupakin yhtenäiseksi ja toimisi lapsen innostajana. Halusin tehdä materiaalista kiinnostavan, kutsuvan ja värikkään. Tuotekonseptiksi muodostui valmistaa leikinomainen, tarinallinen oppimateriaali, joka sisältää erilaisia monistemuotoisia ja toiminnallisia tehtäviä, joilla kaikilla on kuitenkin yhteinen tema, Hahmo-Haamu.

5.2 Tuotteen toteutusvaihe

Tuotekehitysprosessissa ideointivaihetta seuraa luonnosteluvaihe. Luonnosteluun ryhdytään, kun on jo selvää, millainen tuote on tarkoitus valmistaa. Tuotteen luonnostelu perustuu asiakkaan profiilin laadintaan. Tällöin keskitetään huomio tulevan käyttäjäryhmän tarpeisiin, kykyihin ja ominaisuuksiin. Luonnosteluvaiheessa rajataan valmiin tuotteen sisältö. (Jämsä & Manninen 2000, 43–44 & 47.)

Luonnosteluvaiheessa alkoi työkalupakin konkreettinen toteuttaminen, ja tehtävien ja ohjeiden luonnostelu. Olin tavannut toimintaterapeutit ideointivaiheessa ja keskustellut heidän kanssa asiakasprofiilista; asiakkaiden kyvyistä ja motivoinnista sekä asiakkaiden tarpeisiin vastaamisesta. Näiden teemojen pohjalta olin valikoinut 20 mahdollista tehtävää materiaaliin. Luonnosteluvaiheessa karsin vielä viimeisiä tehtäviä ja päätin sisällyttää lopulliseen materiaaliin 15 tehtävää. Tehtävävalinnat perustuvat toimintaterapeuttien suosituksiin asiakasprofiiliin sopivista tehtävätyypeistä. Sisällön valinnassa olen pyrkinyt huomioimaan myös tehtävien monimuotoisuuden, jotta ne voisivat innostaa erilaisia ja erilaisista asioista kiinnostuneita lapsia toimimaan. Tästä syystä työkalupakkiin sisältyy monenlaisia materiaaleja aina helmistä pikkuautoihin. Halusin löytää erilaisia tehtäviä, jotta visuaalista hahmottamista voidaan tukea mahdollisimman monipuolisesti. Luonnosteluvaiheessa kokosin materiaalejani A4-kokoiseen pahvilaatikkoon, jossa on alun perin säilytetty tulostuspaperia. Luonnostelin laatikkoa aluksi päällystämällä sen mustaksi, mutta lopullinen ulkomuoto muuttui vielä kehittäelyvaiheessa.

Materiaalin käyttäjäryhmään kuuluvat paitsi lapset myös kasvattajat, joten materiaalin on vastattava myös heidän tarpeitaan ja lähtökohtiaan. Tehtävien valinnassa oli huomioitava myös niiden toteutuskelpoisuus päiväkodin arjessa, jotta kasvattajat voisivat helposti ja luontevasti käyttää materiaalia. Luonnostelin tässä vaiheessa materiaaliin myös aikuisen oppaan, joka sisältää yleistietoa opinnäytetyön aiheesta, ohjeita materiaalin käyttöön sekä jokaista tehtävää kohden oman ohjesivun. Tehtävien ohjesivuilta löytyy tarkennetut ohjeet tehtävää varten. Ohjeessa kuvataan tehtävän toteutusta ja listataan toteutukseen tarvittavat materiaalit. Joistain tehtävistä löytyy myös helpota/kehittelyosio, jossa on ideoita tehtävän helpottamiseen ja jatkokehittelyihin. Jokaiselta ohjesivulta löytyy myös kuva, jonka kautta on helppo nopeasti yhdistää oikea ohje oikeaan tehtävään.

Luonnosteluvaiheen jälkeen aloitetaan kehittälyvaihe. Kehittälyvaiheeseen sisältyy tuotteen tekeminen, testaaminen ja arviointi. Kehittälyvaiheessa valitaan tuotteelle lopullinen sisältö ja päätetään sen lopullinen ulkoasu. Tässä vaiheessa valmistetaan tuotteesta mallikappale, jota arvioidaan. (Jämsä & Manninen 2000, 54 & 56.)

Aloitin kehittälyvaiheen helmikuussa 2015. Olin käyttänyt paljon aikaa työkalupakin suunnitteluun ja luonnosteluun, ja aloitin nyt materiaalin valmistamisen ja kokoamisen. Olin jo päättänyt, mitä harjoituksia työkalupakki tulisi sisältämään, ja minulla oli myös valmiita malleja kynäpaperitehtävistä. Materiaalin valmistamisessa oli kuitenkin huomioitava käyttöoikeudet, joten tein kaikki tehtävät itse alusta loppuun. Kun valmistin tehtävät itse, kykenin myös ottamaan niihin Hahmo-Haamun teeman luontevasti mukaan. Kehittälyvaiheessa valmistin kynäpaperitehtäviä paintia ja wordia käyttäen. Käytin materiaalin kuvituksena Papunetin kuvia. Visuaalisen hahmottamisen tukemisessa käytetään paljon harjoituksia mallikuvia käyttäen, ja niitä sisältyi myös tähän materiaaliin. Kehittälyvaiheessa kuvasin tehtäviin mallikuvia sekä tulostin ja laminoitin niitä (Liite 1: Esimerkki Hahmo-korteista ja mallikuvista). Tässä vaiheessa tarvitsin myös ammattivalokuvaaja Mika Tavin apua, joka neuvoi ja lainasi kameraansa selkeiden kuvien saamiseksi, sillä se osoittautui hankalaksi. Kuvien selkeys oli erityisen tärkeää, jotta sellainenkin lapsi saisi niistä selvää, jolla on mahdollisesti hahmottamisen vaikeuksia.

Ideointivaiheessa olin jo rajannut tuotteen tehtävällisen sisällön, mutta kehittälyvaiheen alussa päätin vielä lisätä työkalupakkiin Hahmo-kortit, jotka toimivat visuaalisen hahmottamisen harjoittelussa innostaja ja palkitsijana (Liite 1: Esimerkki Hahmo-korteista ja mallikuvista). Suunnittelin Hahmo-korttien ulkomuodon samantyylliseksi muun materiaalin kanssa. Tein jokaiseen tehtävään oman kortin ja jokaiseen Hahmo-korttiin yksilöllisen kuvan sekä lapsen kanssa luettavan tarinan, Hahmo-Haamun terveiset. Kehittälyvaiheessa keräsin työkalupakkiin myös tarvittavat materiaalit, kuten legot, helmet ja säilytykseen tarvittavat välineet. Kehittälyvaiheessa viimeistelin myös aikuisen oppaan. Kokosin oppaan alkuun vielä yleisiä huomioita materiaalin käyttöön liittyen ja lisäsin oppaaseen saatekirjeen sekä informaatiota visuaalisesta hahmottamisesta ja lapsen oppimisesta. Maaliskuun alussa sain viimeisteltyä työkalupakin sekä tehtävien ja ohjeiden ulkomuodon. Hahmo-Haamun värimaailmaksi tuli yksinkertainen iloisen kirkkaan keltaisen ja valkoisen yhdistelmä. Kehittälyvaiheessa valmistin työkalupakkia testaamista

varten palautelomakkeen (Liite 2: Palautelomake). Palautelomakkeessa oli avoimia kysymyksiä tuotteen arvioimista varten. Tuotetta testattiin yhdessä ryhmässä reilun viikon ajan.

5.2 Valmiin tuotteen viimeistely

Hahmo-Haamun Seikkailut on 5-vuotiaan lapsen visuaalisen hahmottamisen tukemiseen ja havainnointiin kehitetty varhaiskasvatustyössä hyödynnettävä työkalupakki. Hahmo-Haamu on saanut nimensä hahmottamisesta ja seikkailut kuvaavat Hahmo-Haamun ja lapsen yhteistä matkaa työkalupakin parissa.

Hahmo-haamun Seikkailut on koottu keltaiseen laatikkoon, jota koristaa haamun kuva. Materiaali sisältää 15 erilaista tehtävää, joiden kautta voidaan tukea ja havainnoida 5-vuotiaan lapsen visuaalisen hahmottamisen taitoja. Näihin tehtäviin sisältyy 8 kynäpaperitehtävää ja 7 toiminnallista tehtävää. Toiminnallisiin tehtäviin kuuluu esimerkiksi rakentelu-, pujottelu-, ja mallin mukaan asettelutehtäviä. Työkalupakki sisältää myös toiminnallisten tehtävien toteuttamiseen tarvittavan materiaalin, kuten legoja, pikkuautoja, helmiä, mallikuvia, maalattuja jäätelötikkuja jne. Lisäksi materiaalista löytyy aikuisen opas, johon on koottu yksilölliset ohjeet jokaista tehtävää varten. Aikuisen oppaasta löytyy myös yleiset käyttöohjeet sekä informaatiota visuaaliseen hahmottamiseen ja lapsen oppimiseen liittyen. Lisäksi Hahmo-Haamun Seikkailuihin kuuluvat jokaiselle tehtävälle yksilöllisesti suunnitellut Hahmo-kortit, joita voidaan käyttää lapsen innostamiseen ja palkitsemiseen. Hahmo-kortissa lukee tehtävään liittyvät Hahmon terveiset lapselle. Terveiset luetaan tehtävänteon jälkeen.

Hahmo-Haamun Seikkailut sisältää 15 tehtävää, mutta tarkoituksenmukaista ei ole ottaa tavoitteeksi niiden kaikkien suorittamista. Materiaalista voidaan valita lapsen kiinnostusta, taitoja ja keskittymiskykyä vastaavia tehtäviä. Hahmo-Haamun Seikkailut on tarkoitettu ensisijaisesti 5-vuotiaiden lasten kanssa työskentelyyn, mutta sitä voidaan harrastaa kinnonvaraisesti ja soveltaen hyödyntää myös tätä hieman vanhempien tai nuorempien kanssa. Kuva tuotteesta ja tuotteen sisällöstä löytyy seuraavalta sivulta.

KUVA 1. Hahmo-Haamun Seikkailut

Päätin kerätä palautetta tuotteesta testauksen ja esittelyn kautta. Työkalupakin testaamista varten valmistelin palautelomakkeen (Liite 2: Palautelomake), jotta testaajan olisi helppo arvioida tuotetta ja tuotteen laatua. Palautelomake sisälsi 5 avointa kysymystä, jotka pohjautuivat tuotteen tavoitteisiin ja laatukriteereihin. Lomakkeella pyydettiin arvioimaan tuotteen ymmärrettävyyttä, käytettävyyttä ja lapsilähtöisyyttä. Koska käsitteet ovat laajoja, lisäsin kysymyksiin tarkentavan lausekkeen kunkin teeman arvioimiseen. Lauseessa listattiin niitä asioita, joita testaajan toivottiin arvioivan. Esimerkiksi materiaalin käytettävyyks -kohdassa avasin käsitettä ohjeistamalla testaajaa arvioimaan materiaalin käytettävyyttä varhaiskasvatustyössä, tarpeenvastaavuutta ja käyttökelpoisuutta visuaalisen hahmottamisen tukemisessa.

Hahmo-Haamun Seikkailut -työkalupakkia testattiin Taulumäen päiväkodilla Vekaroiden ryhmässä. Ennen testauksen aloittamista esittelin Hahmo-Haamun Seikkailut lyhyesti pääpiirteittäin. En halunnut esitellä materiaalia tässä vaiheessa vielä laajemmin, jotta testaajalle kävisi ilmi, onko tuote tarpeeksi ymmärrettävä sellaisenaan ja onko tuotteen oma ohjeistus riittävä ilman valmistajan selontekoa. Esittelin testaajalle arviointilomakkeen ja esitin toiveen, että tuotetta testattaisiin niin paljon, kuin tuossa lyhyessä ajassa ehdittäisiin. Hahmo-Haamun Seikkailut oli Vekaroiden ryhmässä puolentoista viikon ajan, jolloin ryhmän lastentarhanopettaja tutustui materiaaliin ja kokeili sen käyttöä 5-vuotiaiden lasten kanssa.

Olen sisällyttänyt tuotteeseen käyttöohjeen, mutta käyttöönoton helpottamiseksi päätin

esitellä tuotteen Taulumäen päiväkodin henkilökunnalle henkilökunnan palaverissa. Koska kaikki eivät päässeet osallistumaan henkilökunnan palaveriin, esittelin työkalupakin vielä lastenhoitajien palaverissa, jossa paikalla oli hoitajia sekä päiväkodin johtaja. Näissä palavereissa ei tehty varsinaista arviointia, mutta henkilökunta sai kysyä ja kommentoida materiaalia. Lopuksi viimeistelin opinnäytetyön raportin ja arvioin hankkeen toteutusta ja työskentelyprosessia.

Palautelomake palautui minulle täytettynä noin kahden viikon kuluttua testaamisen aloittamisesta. Käsittelen saatua palautetta raportin seuraavassa luvussa. Viimeistelyvaiheen aika alkaa, kun tuotetta on testattu ja siitä on saatu palautetta. Viimeistelyvaiheessa hiotaan vielä tuotteen yksityiskohtia ja laaditaan tarvittaessa ohjeita sen käyttöön. (Jämssä & Manninen 2000, 81.) Tein arvioinnin perusteella viimeiset muutokset työkalupakkiin. Työn testauksessa nousi esiin toive lomakkeesta, jolle voisi täyttää tietoja lapsen kanssa tehdyistä tehtävistä ja havaintoja niiden sujumisesta. Työn viimeistelyvaiheessa valmistin vielä yksinkertaisen lomakkeen tätä tarkoitusta varten. Lisäsin aikuisen oppeeseen myös lisäidean Hahmo-korttien kopioimisesta lapselle. Nämä muutokset olivat pieniä, mutta hyviä kehittäviä ideoita työkalupakin sisältöön ja ohjeeseen. Ideat nousivat esille testauksessa sekä työn esittelyssä. Hahmo-Haamun Seikkailut on esitelty ja otettu käyttöön Taulumäen päiväkodilla. Tarkoituksena on kuitenkin esitellä opinnäytetyötä vielä yleisemmin Varkauden kaupungin varhaiskasvatuspalveluille. Lisäksi tarjoan opinnäytetyöstä juttua alan lehtiin.

6 PROJEKTIN ARVIOINTI

6.1 Tuotteen arviointi

Työkalupakkia testattiin Taulumäen päiväkodilla Vekaroiden ryhmässä puolentoista viikon ajan. Työkalupakista testattiin seitsemän tehtävää. Testaukset tapahtuivat kolmena eri kertana, ja niihin osallistui viisi noin 5-vuotiaasta lasta. Palautelomakkeella pyysin palautetta tuotteelle sille asetettujen laatuksien kautta. Näitä laatuksia olivat ymmärrettävyys, käytettävyys ja lapsilähtöisyys. Lisäksi pyysin avointa palautetta tuot-

teesta. Käsittelen palautteet tässä teemoittain laatukriteerien mukaan sekä lopuksi kuvaan tuotteen saamaa avointa palautetta.

Työkalupakin **ymmärrettävyyttä** arvioitiin muutaman apukysymyksen kautta. Testaajaa pyydettiin arvioimaan materiaalin selkeyttä ja yksinkertaisuutta sekä omasta että lapsen näkökulmasta. Palautteesta ilmeni, että testaaja koki ymmärrettävyyden laatukriteerin täytyneen. Materiaalipaketti oli selkeä ja ohjeistus riittävä.

*”Materiaali oli helposti ymmärrettävissä niin lapselle kuin aikuiselle. Selkeät ohjeet ja toimintamallit, joita oli helppo noudattaa. Mielestäni ohjeet olivat riittävät. Mukava, kun oli mietitty erilaisia vaihtoehtoja ja vaikeus-
tasoja tehtävien suorittamiseen.”*

Testaajaa pyydettiin arvioimaan työkalupakin **käytettävyyttä**. Arvioinnissa tuli pohtia materiaalin käytettävyyttä varhaiskasvatustyössä. Lisäksi testaajaa pyydettiin arvioimaan materiaalin tarpeenvastaavuutta ja käyttökelpoisuutta visuaalisen hahmottamisen tukemisessa. Arvioinnin mukaan materiaalille oli tarvetta, ja testaaja koki tuotteen käyttökelpoiseksi työvälineeksi varhaiskasvatustyössä.

”Erittäin käyttökelpoinen materiaalipaketti. Tukee visuaalista hahmottamista monipuolisesti. Tehtäviä on valittavissa reilusti (sekä toiminnallisia että kynäpaperitehtäviä). Tällaiselle paketilla on varmasti käyttöä varhaiskasvatuksessa, ja sille on tarvetta.”

Työkalupakin kolmantena laatukriteerinä oli **lapsilähtöisyys**. Testaajan tuli arvioida materiaalin innostavuutta ja kiinnostavuutta. Lisäksi testaajan tuli kiinnittää siihen, olisiko tehtäväpaketti riittävän monipuolinen, ja soveltuiko se lapsen ikätasoon. Palautteen mukaan myös kolmas laatukriteeri täyttyi, ja työkalupakki oli testaajan mielestä lapsilähtöinen, monipuolinen ja innostava.

”Materiaali oli mielestäni lapsilähtöinen. Lapset olivat kiinnostuneita ja innostuneita tehtävien tekemisestä, ja tehtävät olivat ikätason mukaisia. Hahmu-Haamun terveiset olivat kovasti mieluisia ja motivoivia 😊. Monipuolisesti erilaisia tehtäviä.”

Pyysin palautelomakkeella testaajaa antamaan myös avointa palautetta tuotteesta. Samalla testaajalla oli mahdollisuus esittää kehittämistoiveita materiaaliin. Avoin palaute oli positiivista. Avoimessa palautteessa testaaja toi esille toiveen havainnointilomakkeesta, jonka lisäsin materiaaliin tuotteen viimeistelyvaiheessa.

”Todella hyvä ja käyttökelpoinen materiaali, jota käyttäisin mielelläni jatkossakin. Jonkinlainen lomake helpottaisi havainnoimista tehtäviä tehtäessä → mihin voisi koota tulokset ja tehdä yhteenvetoa.”

Palautelomakkeen lopussa pyydettiin vielä lasten palautetta materiaalista. Testaaja oli kirjannut ylös havaintojaan lasten kokemuksista. Myös lasten palaute oli positiivista ja lapset olivat pitäneet tehtävistä. Hahmo-Haamu ja säpinää parkkipaikalla näytti olleen lasten suosikkitehtävä. Tässä tehtävässä lapset asettelivat pikkuautoja parkkipaikalle mallikuvan mukaan.

”Tehtävät olivat mieluisia ja lapset kysyivät, milloin voimme tehdä niitä uudestaan. Varsinkin parkkiruututehtävä oli monelle mieluinen, mutta myös muut tehtävät kiinnostivat. Tarinat olivat kivoja, ja ne auttoivat keskittymään pitkiäkin aikoja tehtävien tekemiseen.”

Hahmo-Haamun Seikkailut esiteltiin myös kahdessa henkilökunnan palaverissa. Materiaali sai hyvää palautetta myös palaverissa. Keskusteluissa nousi ilmi, että työkalupakille on tarvetta, sillä vastaavaa kohdennettua materiaalia ei ole. Materiaali koettiin innostavana ja monipuolisena, ja sen uskottiin olevan sovellettavissa eri-ikäisille. Jopa alle 3-vuotiaden ryhmän opettajat uskoivat pystyvänsä soveltaen hyödyntämään joitakin materiaalin tehtäviä. Keskusteluissa pohdittiin myös sitä, että materiaali ja sen idea voisi soveltua myös laajemmin kustannettavaksi. Kehittämisideana nousi esiin ajatus siitä, että Hahmo-Haamun korteista voisi ottaa kopioita lapselle sitä mukaa, kun lapsi tekee tehtäviä. Näin lapsen kanssa voitaisiin yhdessä tarkastella jo tehtyjä tehtäviä ja Hahmo-Haamun kanssa kuljettua matkaa. Täydensin aikuisen oppaan ohjeistusta lisäämällä siihen tämän idean.

Testauksesta saadun arvioinnin ja henkilökunnan palaverissa saatujen palautteiden

pohjalta Hahmo-Haamun Seikkailut on täyttänyt tuotteelle asetetut laatuksiteerit. Tuotetta ehdittiin testata vain yhdessä ryhmässä, mutta testaaja kokeili tuotetta monipuolisesti useiden lasten kanssa. Näin ollen arviointia voidaan pitää luotettavana. Tuotteen eriosista löytyy kopiot tietokoneelta, joten tuotetta voidaan muokata ja kehittää edelleen käyttöönoton jälkeen.

6.2 Projektin tavoitteiden saavuttamisen arviointi

Tämän projektin tulostavoitteena oli valmistaa Taulumäen päiväkodille teoriatietoon pohjautuva varhaiskasvatuksen arjessa hyödynnettävä työkalupakki, jonka avulla voidaan tukea ja havainnoida 5-vuotiaan lapsen visuaalisen hahmottamisen taitoja. Tuotekehitysprosessin lopputuloksena valmistui visuaalisen hahmottamisen työkalupakki, Hahmo-Haamun Seikkailut. Saadun palautteen ja oman arvioni perusteella, saavutin tulostavoitteeni.

Opinnäytetyön laajempaan tavoitteena sosiaalialalla oli helpottaa lapsen kehityksen arviointia ja tukemista, sekä edesauttaa varhaisen puuttumisen mahdollisuuksia oppimisvaikeuksien estämiseksi. Tavoite kuulostaa suurelta, mutta sitä voidaan tarkastella lähemmin käytettyjen termien kautta. Helpottaa ja edesauttaa ovat sanoja, joiden kautta tavoitteen täyttäminen tulee ylipäättään mahdolliseksi. Nämä sanat viittaavat siihen, että työväline voi toimia osana suurta kokonaisuutta lapsen kehityksen tukemisessa. Työkalupakin arvioinnin ja palautteiden perusteella näyttää siltä, että Hahmo-Haamun Seikkailut on käyttökelpoinen ja tarkoituksenmukainen työväline varhaiskasvatustyöhön. Näin ollen sen avulla voidaan helpottaa visuaalisen hahmottamisen arviointia ja tukemista sekä edesauttaa varhaisen puuttumisen mahdollisuuksia. Kysymys on kuitenkin tutkimuksellinen, ja pitkäaikaisen tavoitteen toteutumista on mahdotonta arvioida täysin luotettavasti näin lyhyellä aikavälillä ja vähäisellä käyttökokemuksella.

Oman oppimistavoitteenani oli lapsen kehityksen tuntemuksen syventäminen ja visuaaliseen hahmottamiseen liittyvän asiantuntemuksen lisääminen. Halusin myös lisää tietoa lapsen oppimisesta ja sen tukemisesta sekä oppimateriaalin valmistamisesta. Halusin syventää omaa asiantuntemustani kasvattajana, opettajana ja ohjaajana. Kun aloitin opinnäytetyöni tekemisen, visuaalinen hahmottaminen oli minulle epäselvä käsite.

Uskon, että visuaalisen hahmottamisen käsite voi olla epäselvä monelle varhaiskasvatuksen ammattilaisellekin, sillä suomenkielinen tieto siitä on niin vähäistä. Koska teoriatieta oli hankala löytää, minun oli vaadittava itseltäni se, etten tyytyisi kuitenkaan liian vähään. Etsin tietoa useista lähteistä, ja täydensin sitä englanninkielisellä materiaalilla sekä suullisella tiedonannolla. Tehtävien suunnittelun kautta sain todella konkreettisen asiantuntemuksen aiheeseen liittyen. Minun täytyi ymmärtää ja sisäistää visuaalisen hahmottamisen tukemiseen ja lapsen oppimiseen liittyvä teoriatieta, jotta voisin valmistaa lapsen kehitystä ja oppimista tukevaa materiaalia. Koen, että tavoite on täyttynyt ja olen saanut kattavan asiantuntemuksen aiheeseen. Voin hyödyntää tätä osaamista omassa työssäni lastentarhanopettajana, ja jakaa tietämystäni luontevasti myös muille.

Omana oppimistavoitteenani minulla oli myös saada tietoa ja kokemusta oppimateriaalin valmistamisesta. Hahmo-Haamun Seikkailujen myötä olen oppinut etsimään ja löytämään ideoita oppimateriaalin valmistamiseen. Olen saanut arvokasta kokemusta siitä, kuinka moniammatillista yhteistyötä voidaan hyödyntää uusien työvälineiden kehittämiseksi. Minulla on nyt tietoa siitä, kuinka voidaan valmistaa kohdennettua materiaalia johonkin tiettyyn lapsen kehityksen osa-alueeseen. Laajan materiaalin valmistaminen vie aikaa, mutta voin hyödyntää jokapäiväisessä työssäni tietoa siitä, miten voin löytää ja kehittää myös yksittäisiä uusia toimintaideoita. Koen, että oppimistavoitteeni ovat täyttyneet hyvin.

7 POHDINTA

7.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tässä opinnäytetyössä ensimmäinen eettinen valinta on opinnäytetyön aihe. Sosiaalityöntekijöiden eettiset ohjeet on tarkoitettu koko sosiaalialalle. Näissä ohjeissa eettisiksi periaatteiksi mainitaan ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäisyys ja elämänhallinta, syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden edistäminen, syrjinnän ja väkivallan vastustaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä asiakkaan yksityisyys. (Ihalainen & Kettunen 2011, 59.) Opinnäytetyön laajempi tavoite liittyy varhaiseen puuttumiseen ja oppimis-

vaikeuksien ehkäisyyn. Näillä asioilla taas on vaikutusta lapsen, nuoren ja aikuisen syrjäytymiseen. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa käsitellään myös eettisiä periaatteita ja määritellään, että lapsella on oikeus tarvitsemaansa erityiseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen. Kaikilla lapsilla on oikeus tulla hyväksytyksi, ja erityiskasvatusta tulee toteuttaa mahdollisimman pitkälle yleisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä. Henkilöstön tehtävänä on tunnistaa lasten erityisen tuen tarpeet sekä turvata lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen jatkuvuus yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002.)

Opinnäytetyön valmistamisessa yhtenä eettisenä kysymyksenä ovat olleet myös tekijänoikeudet. Valmiissa tuotteessa on käytetty ainoastaan itse tehtyä tehtävämateriaalia. Valmiissa materiaaleissa, kuten tehtäväkirjoissa käyttöoikeudet ovat usein rajattuja. Tuottamalla materiaalin itse, olen varmistanut sen, etten riko mitään tekijänoikeuksia.

Käyttöoikeudet on otettava huomioon myös kuvien käytössä. Työkalupakin tehtävät sisältävät runsaasti kuvia. Kuvamateriaalina olen käyttänyt joitakin wordin clipart-kuvia, mutta pääsääntöisesti kuvat koostuvat Papunetin kuvapankin materiaaleista. Papunetin kuvapankin kuvat on lisensoitu Nimeä-Epäkaupallinen-JaaSamoin -lisenssillä. Tämä tarkoittaa sitä, että kuvia ei saa käyttää kaupallisiin tarkoituksiin, esim. myytävissä painetuissa tuotteissa. Epäkaupallisissa tarkoituksissa kuvia saa kuitenkin käyttää ja jakaa, kunhan kuvan alkuperäinen lähde on mainittu. Kuvia saa myös muokata, esimerkiksi rajata, värittää tai yhdistää kaksi kuvaa. Tällöin on alkuperäisen lähteen lisäksi mainittava, että kuva on muokattu versio alkuperäisestä. Valokuvien, piirroskuvien ja viittomakuvien alkuperäisenä lähteenä on mainittava Papunetin kuvapankki, www.papunet.net ja kuvan alkuperäinen tekijä. (Papunet 2015.)

Opinnäytetyön luotettavuuteen olen kiinnittänyt huomiota erityisesti työhön käytetyn lähdemateriaalin valinnassa. Olen etsinyt tietoa visuaalisesta hahmottamisesta ja sen tukemisesta useista eri lähteistä, jotta saisin mahdollisimman luotettavan teoriapohjan ja lähtökohdan työkalupakille. Toimintaterapeuttien suullinen tiedonanto on toiminut lähdetiedon täydentäjänä, sillä visuaalisesta hahmottamisesta ei löydy paljoa suomenkielistä lähdekirjallisuutta.

Toimintaterapeuttien konsultointi visuaaliseen hahmottamiseen ja sen harjoittamiseen

liittyen lisää itse tuotteen luotettavuutta. Toimintaterapeutit ovat aiheen asiantuntijoita ja käyttävät erilaisia hahmottamisen materiaalia jokapäiväisessä työssään. Heillä on sekä teoreettista tietoa että käytännön kokemusta visuaalisen hahmottamisen työstämisestä lasten kanssa. Tehtävien valinnassa on tehty yhteistyötä toimintaterapeuttien kanssa. Olemme yhteisesti listanneet hyviä tehtävävaihtoehtoja ja työkalupakki on rakennettu näiden pohjalta. Näin materiaalia ja tehtävävaihtoehtoja koskevat valinnat ovat perusteltuja.

Tuotteen luotettavuutta pohtiessani halusin myös tarkentaa työssä sen, että tekemäni materiaali ei ole väline mihinkään diagnooseihin, vaan apuväline lapsen kehityksen havainnointiin. Havaintojen perusteella taas lapsi voidaan tarvittaessa ohjata lisäselvityksiin ja asiaa voidaan tarkastella edelleen esimerkiksi erityislastentarhan opettajan taholta. Näin tuotetta voidaan pitää realistisella tavalla luotettava, kun tuotteella on realistinen tarkoitus ja tavoitteet.

7.2 Opinnäytetyöprosessin pohdinta ja jatkokehitysideat

Opinnäytetyöprosessi oli työläs, mutta antoisa. Oman haasteensa, mutta samalla mahdollisuutensa toi se, että tein samalla kokoaikatyötä opinnäytetyön tilaajan alaisena. Haasteena oli aikatauluttaminen ja pitkät päivät, mutta mahdollisuus ja hyöty tuntui haastettakin suuremmalta. Työsuhteen kautta tunsin toimintaympäristön hyvin, ja minulla oli jo syvempi käsitys sekä asiakas- että käyttäjäprofiilista. Minulla oli myös jo kokemusta työskentelystä ja erilaisten materiaalien käytöstä lasten kanssa. Olin motivoitunut tehtävään ja uskoin sen vastaavan todellista tarvetta. Halusin valmistaa tarkoituksenmukaista materiaalia, jota sekä minä itse että muut päiväkodin työntekijät voisivat hyödyntää. Toiseksi haasteeksi opinnäytetyön työstämisessä muodostui teorian tiedon vähäisyys. Tuntuu huolestuttavalta, että näin tärkeä aihe on jäänyt niin vähälle huomiolle varhaiskasvatusta ja lapsen kehitystä käsittelevässä suomenkielisessä teoriakirjallisuudessa.

Koen onnistuneeni opinnäytetyössä ja materiaalin valmistuksessa hyvin ja voin hyvällä omatunnolla sanoa tehneeni parhaani. Materiaali sai hyvää palautetta ja mikä tärkeintä, työkalupakki tulee tarpeeseen ja näyttää siltä, että sitä tullaan hyödyntämään päiväkodil-

la. Erityisen tärkeäksi koen testauksen myötä saamani lasten hyvän palautteen. Minulla oli vahva usko siihen, että tehtävät olisivat tarkoituksenmukaisia, sillä niiden valinnassa oli hyödynnetty lähdekirjallisuutta ja toimintaterapeuttien osaamista. Erilaisia materiaaleja ja välineitä voidaan kuitenkin etsiä ja löytää varsinkin kynätehtävien muodossa paljon. Se, että ne ovat innostavia ja motivoivia, on kuitenkin ihan toinen asia. Innostumisen ja leikinomaisen oppimisen merkitys on todella suuri, varsinkin silloin kun lähde-tään harjoittamaan sellaisia osa-alueita, jotka voivat tuntua lapsesta hankalalta. On tärkeää löytää sellaisia oppimisen menetelmiä, joiden ääreen lapsi itse haluaa palata. Olen itse tyytyväinen ja ylpeä tuotteesta. Jatkokehitysideana pohdin sitä, että vastaavanlaisia leikinomaiseen oppimiseen suunniteltuja materiaaleja voisi valmistaa mihin tahansa lapsen kehityksen osa-alueeseen liittyen.

Aina on mahdollista parantaa. Omalta osaltani koen, että olisin voinut kehittää opinnäytetyötäni vielä laajemmalla yhteistyöllä. Olisin voinut tehdä enemmän yhteistyötä ja ottaa myös enemmänkin yhteistyökumppaneita mukaan, vaikka koenkin toimintaterapeutit ja lastentarhanopettajat niistä tärkeimmiksi. Lisäksi materiaalia olisi voinut testata vielä laajemminkin, esimerkiksi eri ryhmissä. Olisi ollut myös hienoa, jos olisin itse voinut testata materiaalia jo valmisteluvaiheessa ja valita tehtäviä siltä pohjalta. Aika ei kuitenkaan riittänyt näihin asioihin. Jo yksittäisen tehtävän valmistaminen vei paljon aikaa, kun täytyi suunnitella, valmistella materiaalit, ottaa mahdollisesti kuvia tai kopioita, muokata ja valmistaa ohjeet sekä suunnitella Hahmo-kortti. Minun täytyi luottaa siihen, että toimintaterapeuttien tapaamisen pohjalta suunnitellut tehtävävalinnat ovat oikeita. Toisaalta siihen onkin mielestäni perusteltua myös luottaa. Koen saaneeni tässä ajassa parhaan mahdollisen tuloksen.

Opinnäytetyöprosessi oli arvokas pala omaan ammatilliseen kasvuuni. Olen saanut syvällistä ja käytännönläheistä teoretietoa visuaaliseen hahmottamiseen, lapsen kehityksen tukemiseen ja oppimiseen liittyen. Lisäksi olen saanut hyvän näkemyksen siihen, miten varhaiskasvatuksen toimintamateriaaleja voidaan valmistaa ja mistä ideoita löytyy. Olen myös tutustunut toimintaterapeuttien työhön. Erityisen tärkeäksi koen ammatillisessa kasvussa kuitenkin pienet näkemysten ja ajattelutapojen muutokset, joilla voi olla suuri merkitys työn toteuttamisessa. Erityisesti näkökulmani ja uskoni yhteistyön ja moniammatillisuuden mahdollisuuksiin sekä oman työn kehittämiseen on syventynyt. Haluan jatkossakin puhua oman työn ja työvälineiden kehittämisen sekä moniammatilli-

sen yhteistyön puolesta. Siksi haluan kertoa opinnäytetyöstäni ja herättää keskustelua kaupungin varhaiskasvatuspalvelujen tasolla sekä mahdollisesti alan lehdissä.

Hahmo-Haamun Seikkailuja valmistaessani törmäsin siihen, kuinka vähän kirjallisuudesta löytyi ideoita materiaalin. Toisaalta sain hämmästellä sitä, miten hienoja ideoita internetin kautta löytyi paitsi tähän aiheeseen myös lapsen muun kehityksen tukemiseen. Erityisen hyvänä lähteenä ideoiden löytämiseen toimi yllättäen Pinterest, jota en ollut koskaan aikaisemmin tullut ajatelleeksikaan. Pinterestin sivuilla palvelun kuvataan olevan täynnä samanmielisten käyttäjien löytöjä projekteihin ja harrastuksiin. Käyttäjätunnuksilla voidaan tehdä Pin-lisäyksiä, jotka ovat käyttäjän visuaalisia kirjanmerkkejä netistä tai Pinterestistä löytämälleen mielenkiintoiselle sisällölle. (Pinterest 2015) Pinterestin kautta löytyi runsaasti nimenomaan itse tehtäväksi tarkoitettuja tehtävä- ja toimintaideoita. Koska Pinterestin sisältö koostuu kuvista, on materiaalin jäljentäminen kuvan mukaan huomattavasti helpompaa kuin pelkän kirjallisen ohjeen kautta. Kuvat sisältävät myös linkin alkuperäiseen lähteeseen, josta usein löytyy lisätietoa aiheesta. Hakusanojen avulla Pinterestistä oli helppo selata kerralla useita ideoita, jotka liittyvät varhaiskasvatustyöhön ja visuaaliseen hahmottamiseen. Globalisoituneessa maailmassa, jossa sosiaalinen media ja erilaiset internet-yhteisöt ovat osa arkea ja työtä, maailman laajuisen ideoiden jakaminen tulee mahdolliseksi.

Myös Facebookista löytyy varhaiskasvattajien yhteisöjä, joissa kasvattajat voivat jakaa omia ideoitaan ja pyytää toisiltaan tukea ja uusia ajatuksia toiminnan suunnitteluun ja tavoitteelliseen työhön. Vaikka sosiaalinen media saa osakseen paljon kritiikkiä, on hienoa huomata, kuinka hyvin sitä voidaan myös hyödyntää. Yhä useammassa kunnassa joudutaan kiristämään varhaiskasvatuksen määrärahoja, ja materiaaleja voidaan hankkia päiväkotiin vain hyvin harkiten. Toimintamateriaalien valmistaminen vie aikaa, mutta ideoiden löytäminen lienee tänä päivänä entistä helpompaa. Kierrätysmateriaalia sekä päiväkodilta jo löytyviä tarvikkeita voidaan usein hyödyntää materiaalien valmistamisessa. Uskon, että tällaiseen työn ja työkalujen kehittämiseen tarvitaan kaksi lähtökohdtaa. Ensinnäkin tieto siitä, kuinka valtavasti ideoita ja mahdollisuuksia on, ja toiseksi tahto omaan ammatilliseen kehittymiseen ja monipuoliseen, innostavaan lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen.

Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen on varhaiskasvatustyön lähtökohta. On pysäyttävää ajatella, kuinka merkittävä rooli varhaiskasvatuksella voi olla varhaisessa puuttumisessa. Erilaiset kasvun ja kehityksen haasteet ja viivästymät voivat vaikuttaa hallitsevasti lapsen elämään. Kun haasteet huomataan varhain, kelkka voidaan kääntää ajoissa ennen kuin ongelmat kulmineituvat oppimisvaikeuksiksi. Lastentarhanopettajan tehtävä on suunnitella sellaisia rakenteita ja toimintoja, jotka tukevat lasten kehitystä sekä ryhmätasolla että yksilöllisesti. Tässä tehtävässä voi ja pitää hyödyntää myös moniammatillisen yhteistyön mahdollisuuksia.

Yhteistyötapaaminen toimintaterapeuttien kanssa oli erityisen antoisa kokemus. Tapaamisen aikana sain tutustua toimintaterapeuttien tekemään työhön ja materiaaleihin, ja kävimme vilkasta keskustelua lapsen kanssa työskentelemisestä ja lapsen kehityksen tukemisesta. Tapaamisen jälkeen kävelin toisen toimintaterapeutin kanssa parkkipaikalle, ja keskustelimme siitä, kuinka antoisaa syvempi yhteistyö voisi olla. Jäin pohtimaan sitä, kuinka yhteisiä tavoitteemme ovat ja silti työ jää helposti eriytyneeksi. Yhteistyöllä voisi olla valtavan paljon potentiaalia ja mahdollisuuksia, jos varhaiskasvattajat ja toimintaterapeutit työskentelisivät toinen toisensa työtä tukien. Varhaiskasvattajilla olisi mahdollisuus tukea toimintaterapiassa käyvän lapsen tarpeita ja kehitystä systemaattisesti arjessa, jolloin toimintaterapian lähtökohdat ulottuisivat varhaiskasvatuksen arkeen. Toimintaterapeuteilla taas on valtavasti asiantuntemusta lapsen kehityksen tukemisesta, erilaisista menetelmistä ja materiaaleista, ja tällaista osaamista he voisivat jakaa varhaiskasvattajille. Tämä kaikki vaatisi vain yhteydenpitoa, puheluita ja neuvotteluja yksittäisten lasten kohdalla, ja esimerkiksi silloin tällöin järjestettäviä vaikka parin tunnin yhteisiä iltakoulutuksia.

Moniammatillisen yhteistyön mahdollisuus varhaiskasvatuksessa laajenee toimintaterapiasta myös muihin toimijoihin. Päivähoidolla on arvokas tuntemus lapsesta ja enemmän työtunteja käytettävänä yksittäiseen lapseen, kuin millään muulla toimijalla. Muilla toimijoilla, kuten perhetyöllä, neuvolalla, lastensuojelulla ja puhe- ja toimintaterapialla voi olla spesifimpää tietoa lapsesta ja lapsen kehityksen tukemisesta. Voisiko lapsikohtaisista palavereista tehdä pysyvän toimintatavan? Niin, että kun lapsi kuuluu päivähoidon lisäksi jonkun muun palvelun piiriin, säännöllinen tapaaminen tai ainakin puhelinneuvottelu järjestetään automaattisesti. Liian usein nämä palaverit kohdistuvat siihen ajankohtaan, kun ongelmat ovat jo pitkällä.

Työtä tehdään usein hyvin pääsääntöisesti neljän seinän sisällä. Tästä tilasta poiketaan silloin, kun on koulutuspäivä. Kuntien rahat ovat tiukoilla, joten koulutuksia järjestetään mahdollisuuksien mukaan. Eri ammattilaisilla olisi kuitenkin mahdollisuus kouluttaa toisiaan. Koulutus voisi tapahtua niin, että esimerkiksi puheterapeutti tulisi päiväkodille kertomaan lapsen puheen kehityksen tukemisesta. Myös keskustelumuotoinen koulutus olisi varmasti antoisaa. Kasvatus-, sosiaali- ja terveysalan työntekijät suhtautuvat yleensä ainakin jonkinasteisella intohimolla työhönsä, ja keskusteluissa näkyy, että kyseessä on kutsumusammatti. Kokoamalla ammattilaisia yhteen, saataisiin varmasti hyvää kehittämismyönteistä keskustelua ja uusia ideoita työhön. Samanlaista yhteistyötä voitaisiin hyödyntää myös pelkästään varhaiskasvatuksen ja eri päiväkotien tasolla. Näin varhaiskasvattajat pääsisivät jakamaan kokemuksiaan ja käytäntöjään, ja työ uusiutuisi jatkuvasti. Moniammatillisuus on tällä hetkellä termi, josta puhutaan paljon. Toivon, että puhe poikii tulevaisuudessa hyviä käytäntöjä varhaiskasvatustyön kehittämiseksi.

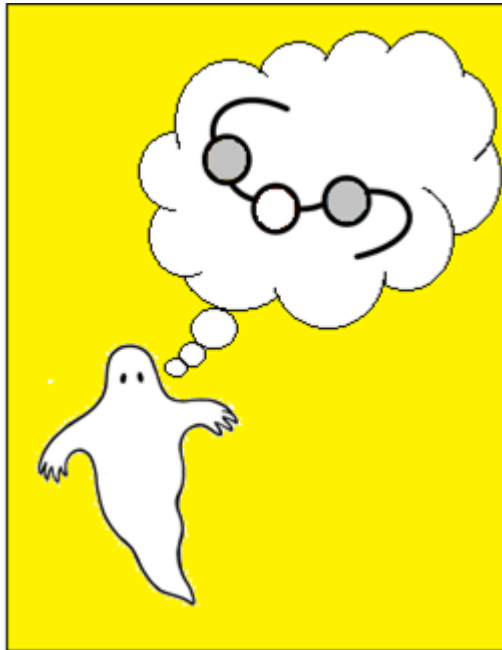
LÄHTEET

- Aaltonen, Riitta; Lehtinen, Taisto; Leppänen, Kyllikki; Peltonen, Tiina; Tarvo, Marja-Terttu; Tuunainen, Päivi & Viherä-Toivonen, Anne 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5 -vuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisuja. Viitattu 27.10. 2014.
http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf
- Case-Smith, Jane 2005: Occupational Therapy for children. Fifth edition. USA: Elsevier Mosby
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 1.11.2014.
http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/C_17_ISBN_9789524930994.pdf
- Heikka, Johanna; Hujala, Eeva & Turja, Leena 2009. Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel Oy.
- Heinimäki, Liisa 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hellström, Martti 2010. Sata sanaa kasvatuksesta. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Henttunen, Maarit & Kauhanen, Virpi 2015. Toimintaterapeutit. Varkauden kaupunki. Henkilökohtainen tiedonanto 4.2.2015.
- Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Häkkä, Arja; Kuokkanen, Helena & Virolainen, Arja 2006. Lapsen parhaaksi: lähihoitaja varhaiskasvattajana. 1., painos. Helsinki: Edita Prima.
- Ihalainen, Jarmo & Kettunen, Terttu 2011. Turvaverkko vai trampoliini – Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: Sanoma Pro.
- Jämsä, Kaisa & Manninen, Elisa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellmann-Suominen, Kirsi. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Karvonen, Pirkko & Rikkola, Leena 2006. Lukuleikkitaikoja. Helsinki: Sanoma Pro.
- Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi.

- Koivikko, Matti; Ala-Laurila, Eija-Liisa; Lindroos, Sirpa; Kleemola, Leena-Maija; Tuutti, Aino; Viitanen, Tuija; Ahava, Asta; Lähteemäki, Satu & Salomaa-Niemi, Sari 2003. Kehityksen ja oppimisen vaikeuden lapsilla ja nuorilla – Opas TAYS-piirin lasten neuvoloille ja kouluterveydenhuollolle. Viitattu 18.4.2015
<http://www.pshp.fi/download.aspx?ID=657&GUID=%7B0C1A30A3-1F6A-4334-A58B-9B32CDD2C291%7D>
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kontiola, Päivi 1997. Teoksessa Korkman, Marit & Peltomaa, Kaisa (toim). Lasten neuropsykologinen kuntoutus. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Kumpulainen, Kristiina 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt – Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kupila, Päivi 2004. Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Tammi.
- Laine, Anna; Ruishalme, Outi; Salervo, Pirjo; Sivén, Tuula & Välimäki, Päivi 2005. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Laki lasten päivähoidosta 451/1990.
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973.
- Lehtinen, Erno; Kuusinen, Jorma & Vauras, Marja 2007. Kasvatuspsykologia. Helsinki: Sanoma Pro.
- Manninen, Jyri; Burman, Anne; Koivunen, Annukka; Kuittinen, Esko; Luukannel, Saara; Passi, Sanna & Särkkä, Hanna 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus, Helsinki.
- Mustonen, Kirsi & Valtonen, Riitta 2014. Neurologis-kognitiivinen kehitys. THL. Viitattu 10.3.2015 <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneurolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/menetelmat/neurologis-kognitiivinen-kehitys>
- Määttä, Paula & Rantala, Anja 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Numminen, Heli & Sokka, Laura 2009. Lapsellani on oppimisvaikeuksia. Helsinki: Edita.

- Papunet 2015. Kuvapankki – Tekijänoikeudet. Viitattu 3.3.2015
<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>
- Pelin, Risto 2004. Projektihallinnan käsikirja. Helsinki : Projektijohtaminen Risto Pelin, 2004
- Pihlaja, Päivi & Kontu, Elina. 2001. Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.
- Pinterest 2015. Mikä Pinterest on? Viitattu 18.3.2015 <https://about.pinterest.com/fi>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Viitattu 21.4.2015
https://keuda.moodle.fi/pluginfile.php/73997/mod_resource/content/0/varhaiskasvatus/valtakunnalliset_linjaukset.pdf
- Varkauden kaupunki 2015. Palvelut – Taulumäen Päiväkoti. Viitattu 3.3.2015
http://www.varkaus.fi/palvelut/koulutus_ja_varhaiskasvatus/varhaiskasvatus/paivakodit/taulumaaen_paivakoti/
- Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2014. Viitattu 3.3.2015
http://varkaus-fi-bin.aldone.fi/@Bin/9da754e801d8b21c7a4c705949e2a084/1427432071/application/pdf/1452017/varhaiskasvatussuunnitelma_2014.pdf
- Vilén, Marika; Vihunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Sivén, Tuula; Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus - erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

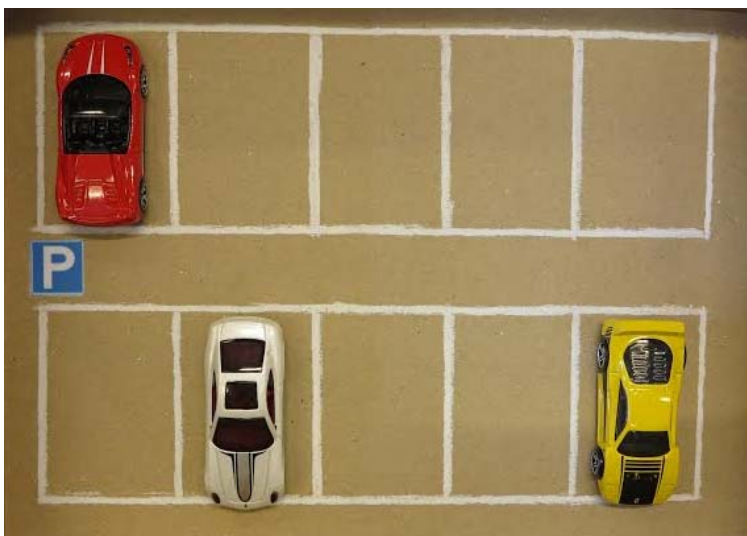
LIITE 1: ESIMERKKI HAHMO-KORTEISTA JA MALLIKUVISTA

Hei kamu! Lupauduin valmistamaan kaikille ystäväilleni erilaiset korut kummitusjuhlaan. Ei mikään pikkuhomma, mutta sinun näppärien sormiesi ja keskittymisesi avulla valmista tuli! Kummitusjuhla on tarkoitettu kaikille kummituslapsille. Silloin me valvomme myöhään ja kaikki jäävät linnaan yökylään. Käymme yhdessä kummittelemassa oikein kunnan kummitusjengillä. Hauskaa, vai mitä?

Näkemiin ja ensi kertaan kamu!

Terveisin: Hahmo Haamu

LIITE 2: ARVIOINTILOMAKE

HAHMO-HAAMUN SEIKKAILUT / Arviointilomake

Materiaalin testaus viikon aikana. Kokeile materiaalia viikon aikana yhden tai useamman 5-vuotiaan lapsen kanssa. Valitse kokeiluun sekä toiminnallisia että kynäpaperitehtäviä. Kirjaa ylös omia kokemuksiasi materiaalista sekä mahdollisia lapselta nousevia palautteita ja ajatuksia.

Kokeilukerrat ja lapset: _____

Ymmärrettävyys: Kuinka ymmärrettävänä koit materiaalin? Arvioi materiaalin selkeyttä ja yksinkertaisuutta sekä omasta että lapsen näkökulmasta, sekä ohjeiden riittävyttä.

Käytettävyys: Kuinka käytettävänä koit materiaalin? Arvioi materiaalin käytettävyyttä varhaiskasvatustyössä, tarpeenvastaavuutta ja käyttökelpoisuutta visuaalisen hahmottamisen tukemisessa.

Lapsilähtöisyys: Kuinka lapsilähtöisenä koit materiaalin? Arvioi materiaalin innostavuutta, kiinnostavuutta ja tehtävien monipuolisuutta sekä ikätasoon soveltuvuutta.

Avoin palaute materiaalista ja mahdolliset kehittämistoiveet:

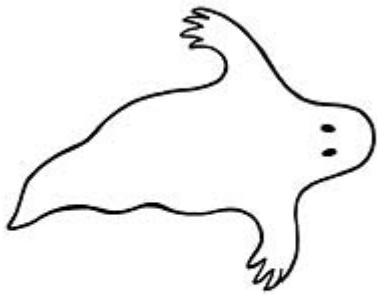
Lapsen palaute materiaalista:

LIITE 3: HAHMO-HAAMUN SEIKKAILUT: AIKUISEN OPAS

HAHMO-HAAMUN

TEHTÄVÄT

aikuisen opas

Hei leasvatitaja!

Sivulla on kaksikieliset Hahmo-Hahmo- ja Selailele-työkalupaketit. Hahmo-Hahmo on saatavilla suomenkielisenä ja Selailele-työkalupaketti englanninkielisenä. Hahmo- ja Hahmo-Hahmo-työkalupaketit sisältävät materiaalia, jota voidaan käyttää harjoittamaan lapsen visuaalisen havaitsemisen taitoja. Paketti on ensisijaisesti tarkoitettu päiväkotikäyttöön noin 5-vuotiaille lapsille.

Tutustu huolellisesti työkalupakettien käyttöohjeeseen ja visuaalisen havaitsemisen infon ennen materiaalin käyttöä. Toimitin lapsen kumppanina ja luovastajana harjoitusten parissa!

t. Outi 😊

Visuaalinen hahmottaminen, mitä se on?

Oppimisvaikeuksia on noin 10-15% lapsista. Vuonna 2007 esiopetuksessa tuen tarpeessa oli noin 25-30% oppilasta. Yksi oppimisvaikeuksien lajien käsitteen alle kuuluvista puujista on hahmottamisen alueen ongelmat.

Visuaalisella hahmottamisella tarkoitetaan kykyä ymmärtää näkemäänsä. Silmät näkevät, mutta eivät itseään ymmärrä mitään, aivo hahmottavat.

Tämän ikäisen lapsen toiminnassa visuaalinen hahmottaminen näkyy esimerkiksi hänen järjestäessään tavaroita pienimmästä suurimpaan. Lapsi osaa järjestää esineitä kahden erilaisen ominaisuuden perusteella, kuten sininen neliö, sininen ympyrä ja punainen ympyrä. Akuisen piirteessä, lapsi osaa arvata keskeisestä piirustuksesta loppuosituksen. Kun lapsella on hahmottamisen vaikeuksia, hän saattaa väkellä kynäkäyttöä, palapelejä ja rakentelulelkeitä. Kynäkäyttö voi olla huteraa ja piirustukset alkeellisia. Visuaalisen hahmottamisen vaikeudet voivat näkyä myös arkipäivässä. Lapsi ei ehkä muista ihmisten kasvoja, hän saattaa vaikuttaa kömpelöksi, eksoottisiksi ja tehdä huolimattomuusvirheitä. Lapsella voi olla vaikeuksia etsimisessä ja löytämisessä.

Kun lapsella havaitaan hahmottamisvaikeuksia, on tärkeää, ettei hän omalla toiminnallaan ylläpidä tai jopa edesautta vaikeuksia. Taitojen vahvistamiseen tarvitaan aikuisen systemaattisesti ohjaamaa toimintaa. Visuaalisen hahmottamisen vaikeuksien kuntoutus on tehokkainta jo alle kouluikässä. On tärkeää, että tarvittaessa lähetetään lapsi erityispedagogiseen tutkimukseen ja tarvittaessa myös toimintaterapeutin tutkintoihin saadakseen riittävän ajoissa.

Lapsen oppiminen

Lapsen oppiminen lähtee elämäyhteydestä. Työskentely perustuu

leikinomaiseen toimintaan ja opetuksen tulee olla sopivan haasteellista.

Oppiaineeseen uuttaja oivat aakkoseen asioita lapsi tarvitsee toistuvia

oppimiskokemuksia. Asioita ei kannata käsitellä paljon ja nopeasti, vaan

miehiällisesti vähän ja syväällisesti. Herkkä vastavuoroisesti toimiva ja läsnä

oleva aikuinen tukee lapsen oppimista. Oppimista vahvistavat myös lapsen

saamat palkinnot eli kannustaminen ja kehuaminen.

Tehokas oppiminen edellyttää myös hyvää oppimisympäristöä. Hyvään

oppimisympäristöön liittyy fyysinen ympäristö kuten pöytien ja tuolien

asettelu, rauhallinen tila, istumien mukavuus ja tilan valaistus. Sosiaalinen

uutuuvuus liittyy vuoroväikutukseen, keskinäiseen kunnioitukseen ja

yhteistyön ja mielilyvän ilmapiiriin. Lisäksi oppimisympäristöön kuuluvat

didaktiset oppimista tukevat tavoitteet.

Lapsen oppimisen kannalta on tärkeää, että lapsi tiedostaa oppimisen

riippuvan hänestä itsestään. Oppimisprosessia voidaan tehdä näkyväksi

vertaamalla lopputulannetta aloitustilanteeseen. Lapsen huomio voidaan

kiinnittää siihen, kuinka oppiminen on edennyt harjoittelun avulla.

Materiaalin käyttö:

- Materiaalia voidaan käyttää visuaalisen hahmottamisen taitojen havainnointiin ja harjoittamiseen.
- Materiaalin pohjalta ei voida tehdä diagnooseja. Materiaalia voidaan käyttää arviointiin ainoastaan siten, että lapsi voidaan ohjata eteenpäin, jos hänellä on hankaluuksia tehtävien teossa ja lapsella näyttäisi olevan visuaalisen hahmottamisen puuhaa.
- Tarkoituksena ei ole ottaa tavoitteeksi koko materiaalin läpikäymistä yhden lapsen kanssa. Lapselle voidaan erilaisia tehtäviä huomioiden lapsen taidot, keskeyttymiskyky ja kiinnostuskohteet.
- Päiväkodilla ja puuhakirjoissa on olemassa runsaasti materiaalin tehtäviä vastaavia kynäehtäviä, joita voidaan myös käyttää visuaalisen hahmottamisen harjoittamiseen.
- Työskentelyssä on tärkeää huomioida lapsen keskeyttymiskyky, vireyttä ja taidot. Lapsella ei odoteta liikaa, tärkeintä on saada omistumisen kokemuksia.
- Materiaalin viimeisellä sivulla on vinkkejä visuaalisen hahmottamisen harjoittamiseen ajassa. Nämä vinkit sopivat myös kotiin jaettavaksi!
- Materiaali sisältää myös lomakkeen, johon aikuinen voi kirjata lapsen nimen, tehdyt tehtävät ja havainnot tehtävän suorittamisesta.

Aloiteviihkö

- Materiaali sisältää 15 erilaista harjoitusta. Tässä vihkossa harjoitukset on lajiteltu niin, että vihkon alusta löytyvät kynäpaperi- tehtävät ja toiminnalliset tehtävät sijoittuvat vihkon loppupuolelle.
- Harjoituksia voidaan tehdä sekaisessa järjestyksessä. Luontevinta on kuitenkin aloittaa oman kuvan piirtämisestä, mikä toimii samalla tutustumislekinä Hahmon ja lapsen välillä.
- Käyttää ensimmäisellä kerralla aikaa Hahmo-haamun laatikon ihmetteleyn. Suunnittele etukäteen, löydätkö ö laatikon jostain vai tuotko sen suoraan lapselle. Voit myös tulla sisäkkö yhdessä lapsen kanssa. Keskustelkaa Hahmo-Haamusta ja laatikosta. Toimi lapsen innostajana. Tämä herättää lapsen kiinnostuksen ja luo hyvän pohjan materiaalin käyttöle jatkossa.
- Tutustu tehtävään hyvin ja varaa tarvittavat materiaalit valmiiksi ennen työskenteleä. Tässä tehtäväkirjassa on tarkennetut tehtäviäohjeet aikuista varten.
- Kynätehtävät lapsen omana materiaalina ovat varsinaiset tehtävämonesteet. Monsteissa on lyhyt ohjeistus tehtävään. Tämä ohjeistus luetaan lapselle. Tarkenna tarvittaessa, mutta pidä ohjeistus lyhyenä ja yksinkertaisena.
- Toiminnallisten tehtävien ohjeet ovat tässä tehtäväkirjassa ja ne luetaan lapselle sitä. Lapselle luettava ohjeensa on tekstissä **ihavotuu**.

Hahmo-kortit

- Materiaali sisältää Hahmo-Haamun kortit. Kortit toimivat palkintona ja innostajana tehtävienteossa. Kortteja voidaan käyttää eri tavoin:
 - Kun lapsi on suorittanut tehtävän, aikuinen asettaa muutaman Hahmo-kortin pöydälle kuvapuoli ylöspäin pöydälle. Yksi kortista on tehtävään kuuluva kortti. Aikuinen kertoo ohjevihkonsa perusteella, minkälainen kortti tehtävään kuuluu. Lapsi saa etsiä vaihtoehtoisia oikean Hahmo-kortin, joka luetaan yhdessä aikuisen kanssa.
 - Vaihtoehtoisesti aikuinen voi asettaa oikean Hahmo-kortin työpöydälle odottamaan. Kortin kuvaa voidaan katsella jo ennen tehtävän aloitusta. Kortti käännetään yhdessä kun tehtävä on suoritettu.
 - Voit myös halutessasi käyttää Hahmo-kortteja tehtävän arpomiseen lapsen kanssa. Valitse silloin muutama vaihtoehtoinen kortti ja anna lapsen valita tai arpoa yksi niistä. Mikäli vaihtoehtoisissa on kynätehtäviä, huolehdi, että sinulla on kopiot tehtävistä valmiina. Hahmo-kortti luetaan tässäkin tapauksessa vasta tehtävän lopuksi.
 - Voit myös suorittaa näennäisen arvonan, jolloin aikuinen on ennalta päättänyt tehtävän, mutta "arpoo" sen.
 - Jos lapsen kanssa tehdään toistuvasti Hahmo-tehtäviä, aikuinen voi ottaa Hahmo-kortteistatoin tuden kuvapuolista kopiaita lapselle sitä mukaa, kun lapsi tekee tehtäviä. Näin lapsen kanssa voidaan yhdessä tarkastella jo tehtyjä tehtäviä ja Hahmo-Haamun kanssa kuljettua markkaa.
 - Lisäksi tai vaihtoehtoisesti voit käyttää motivoimiseen myös esimerkiksi tarrjoja tai lapselle mieluisia toiminnallisia palkintoja, kuten oman suosikkikappaleen kuunteleu.

HAHMO-HAAMUN TUTUSTUMISLEIKKI

Tehtävä: Oman kuvan piirtämisen ja oman nimen kirjoittaminen. Katsotaan tehtävää ja Hahmon kuvaa yhdessä lapsen kanssa. Omaa kuvaa, kasvoja ja kehoa tarkastelemaan peilistä. Lapsi valitsee ensin mieleiset kehukset kuvalleen. Kun tehtävä on lapsen mielestä valmis, luetaan Hahmo-kortti, jossa on kehysten kuva.

Tarvikkeet:

- Kopio Hahmon omasta kuvasta
- Kopiot erilaisista tyhjistä kehuksista
- Hahmo-kortit
- Puuvärikynät
- Jos mahdollista, tila jossa suuri peili

Kehittele:

Mikäli lapsi haluaa, kehukset voidaan myös värittää.

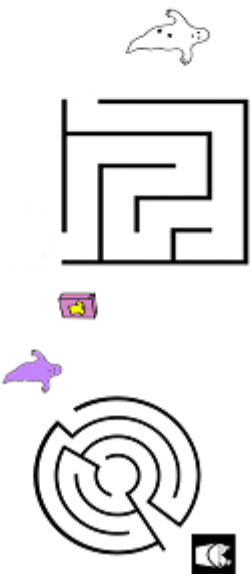

HAHMO-HAAMUN PYYKKIPÄIVÄ

Tehtävä: Retin löytäminen sokkelossa. Käsi sokkeloa, numerot 1 ja 2 tehdään tässä nimenomaisesti järjestyksessä. Näytä lapselle ensin vain ensimmäinen sokkelo. Ohjaa lasta kulkemaan reitti ensin sormella. Sitten lapsi piirtää retin kynällä. Kun ensimmäinen sokkelo on valmis, näyttää toinen sokkelo ja yllätyksää yhdessä siitä, mitä Hahmolle on tapahtunut. Kun molemmat sokkelot ovat valmiita, luetaan Hahmo-kortti, jossa on kuva sokkelosta.

Tarvikkeet:

- Kopiot molemmista sokkeloista
- Puuvärikynät
- Hahmo-kortit

HÄHTMÖ-HÄÄMMIJÄ PIILUESKELÖVÄTTÄ EILÄKIMEST

Tehtävä: Tausraerottelu. Lapsi etsii kuvasta kaikki linnut. Ohjaa lasta etsimään kuvat rivikerrallaan. Kuvat voidaan värittää, tai ympyröidä, mikäli keskittymisen on hankalaa. Mikäli kuvien löytäminen on hankalaa, voit kiinnittää huomiotta siihen, ovatko hankalat kohdat näkökentän ja tehtävän tietyillä alueella (esim oikea/vasen/keski). Kun tehtävä on valmis, luetaan Hahmo-kortti, jossa on linnun kuva

Tarvikkeet:

Kopio tehtävästä

Puuvärikynät

Hahmo-kortit

Kehittele:

Lapsi voi etsiä kuvasta myös mitä tahansa muuta yksittäiskuvaa. Lapsi voi myös etsiä esimerkiksi ensin linnut ja sitten jästelet ja värittää ne eri väreillä.

HÄHTMÖ-HÄÄMMIJÄ KIENHOVÄTTÄ KIRJAIMEST

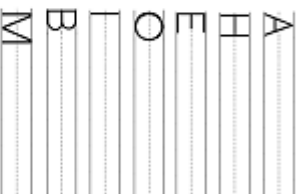
Tehtävä: Kirjainten kopioiminen mallista. Lapsi piirtää mallikirjaimen vierteen yhden tai kaksi samantalista kirjainta lapsen viretason ja keskittymiskyvyn mukaan. Vaikka 5-vuotiaan ei tarvitse osata vielä kirjaimia, hän kykenee yleensä jo tekemään niitä mallista. 5-vuotiaan kanssa voidaan piirtää jo tekemään niitä mallista. 5-vuotiaan kanssa voidaan piirtää luetaan Hahmo-kortti, jossa on kirjaimien kuva.

Tarvikkeet:

Kopio tehtävästä

Puuvärikynät

Hahmo-kortit

HÄHMÖ-HÄÄMIJÄN SALAINEN VÄLPUKU

Tehtävä: Etsi erilainen. Hämmo-haamulla on kioma välepuku. Tehtävässä on pukun kuuluvia asusteita viidessä rivissä. Lapsi etsii rivi kerrallaan, mikä kuvista on erilainen ja värittää kuvan. Seurataan kykyä hämmöottaa samanlaisten ja erilaisen eroavaisuudet. Kun lapsi on valmis, luetaan Hämmo-kortti, jossa on hatun kuva.

Tarvikkeet:

Kopio tehtävästä

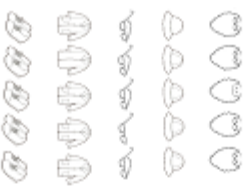
Värkynä

Hämmo-kortit

Kehittele:

Keskustelee lapsen kanssa siitä, mihin Hämmo tarvitsee välepukua.

Tunnistaiskohan Hämmön välepuku päälli? Lapsi voi kertoa tai piirtää mielenkäiläisen välepuvun hän suunnitteli itselleen. Kuva voidaan piirtää tyhjälle paperille. Jos lapsi on tehnyt tehtäväpak etn yhteydessä oman kuvan, sitä voidaan ottaa kopio ja lapsi voi piirtää siihen itselleen välepuvun.

HÄHMÖ-HÄÄMIJÄ KUMMITUSTEN LINNA

Tehtävä: Leikkaa ja liimaa oikeille paikoille. Lapsi leikkaa värilliset liinanosat paperista. Seuraavaksi hän liimaa ne oikeille paikoilleen valmiiseen liinakuvaan. Seurataan saksien käyttöä ja oikean paikan löytämisen hämmöttämistä. Jos leikkaaminen on hankalaa, aikuinen voi pilkkoa paperin vahviksi pienempiin osiin. Kun lapsi on valmis, luetaan Hämmo-kortti, jossa on liinan kuva.

Tarvikkeet:

Kopio liinatetävästä

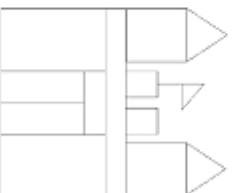
Kopio liinan osista

Saksat & liima

Hämmo-kortit

Kehittele:

Kuvioiden leikkaaminen voi olla hankalaa lapselle, jos hänellä on hämmöttämisen vaikeuksia. Älä anna lapselle liian haastavaa tehtävää. Tärkeintä on mahdollistaa onnistumisen kokemukset. Tehtävä voidaan tehdä myös niin, että aikuinen on leikannut osat vahviksi ja lapsen tehtävä on etsiä osille oikeat paikat ja liimata ne paikoilleen.

HÄHMÖ-HÄÄMIJÄ SALAKOODIN ARVOITUS

Tehtävä: Kuvioiden piittäminen mallista. Tämä on yksi yleisimmästä tavoista avioida lapsen hämmöttämistä. Kuviot liitvät tehtävässä säikoodiin. Lapsi piirtää kuvion mallin viereseen tyhjiään ruutuun. Seurataan, miten lapsi hämmottaa kuviot ja tuottaako keskiiviivan ylitys vaikeuksia (Kuvät + ja x). Kun lapsi on valmis, luetaan Hämmo-kortti, jossa on muotojen kuvia.

Tarvikkeet:
 Kopio tehtävästä
 Puuvärikynät
 Hämmo-kortit

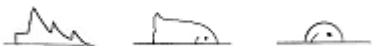
—	
○	
+	
/	
×	
□	

HÄHMÖ-HÄÄMIJÄ KUVAVARKAAN

KESPOSSIT

Tehtävä: Täydennä kuva. Lapsi piirtää kuvaan toisen puolen, jotta kuvasta tulee kokonainen ja molemmat puolet ovat samantlaisia. Kun lapsi on valmis, luetaan Hämmo-kortti, jossa on puolikas hymynaama.

Tarvikkeet:
 Kopio tehtävästä
 Puuvärikynät
 Hämmo-kortit

HAIMO-HAAMUJA JÄRSTYKSIÄ JÄÄTELÖTEHTAALLA

Tehtävä: Värisarjan tekeminen mallista. Jäätelötehtaalla on tapahtunut maanjäristys ja jäätelötikut ovat levinneet sikh sokin lattialle. Auta

Haimo-Haamu laittamaan tikut oikeaan järjestykseen. Lapselle annetaan mallikuva, jossa on erivärisen jäätelötikkujen sarja. Lapsen tehtävänä on tehdä jäätelötikuista samanlainen sarja pöydälle. Aloitetaan helpommista sarjoista, jossa tikut ovat vierakkain. Sitten voidaan edetä sarjoihin, jossa tikut ovat eri asennoissa. Tehdään 3-6 sarjaa lapsen vireytason mukaan. Kun lapsi on valmis, luetaan Haimo-kortti, jossa on jäätelötterön kuva.

Tarvikkeet:

Kopio tehtävästä

Jäätelötikkujen mallikuvat

Jäätelötikut

Haimo-kortti

Helppota

Voit helpottaa tai vaikeuttaa tehtävää jäätelötikkujen määrällä. Jos haluat helpottaa tehtävää, tarjoa lapselle valmiiksi oikea määrä oikean värisiä tikkuja. Tehtävä on haastavampi, kun tikkuja on enemmän tarjolla ja lapsi etsii itse tarvitsemansa tikut.

HAIMO-HAAMUJA ARKKITUKSELUNEN ARKKITEHTI

Tehtävä: Kuvion piirtämisen mallista. Arkkitehdit piirtävät ja suunnittelevat erilaisia rakennuksia. Haimo-Haamu harjoittelee piirtämistä. Tehkää tikusta erilaisia kuvioita ja piirtäkää paperille samanlaiset. Aikuinen asettelee jäätelötikut jonkin kuvion muotoon pöydälle. Lapsi piirtää saman kuvion omalle paperilleen. Tikut ovat värillisiä, mutta kuvio piirretään yhdellä värillä, värjäjä ei siis tarvitse kopioida Väkilä väreitä osia, jolloin lapsi tekee tikukuvion ja aikuinen piirtää mallista. Aloitetaan tehtävä esimerkiksi neljällä tikulla ja lisätään yksi tikku joka kierroksella. Tehdään sarjoja vireytason mukaan, esimerkiksi 3 piirtämisyuorota. Kun lapsi on valmis, luetaan Haimo-kortti, jossa on jäätelötikkuja nelion muodossa

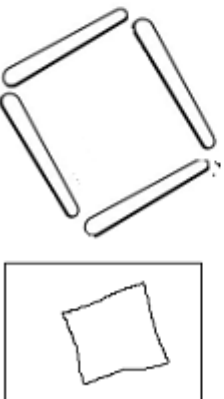
Tarvikkeet

Jäätelötikkuja

Paperia

Puuvärkynät

Haimo-kortti

HÄHMÖ-HAAMUJA ROMMAHTANEIST LINNANMUURIT

Tehtävä: Rakentelu mallista. **Myr on hätätilanne. Hahmo-Haamuun linnan muurit ovat rommhtaneet. Auta Hahmoa ja rakenna torrit mailkuvien mukaan.** Lapsi rakentaa legoista mailkuvan mukaisen rakennelman. Tehtävää voidaan helpottaa tai haastaa legopalkkoiden määrällä. Jos haluat helpottaa tehtävää, tarjoa lapselle valmiiksi oikea määrä oikean värisiä legoja. Tehtävä on vaikeampi, kun legoja on tarjolla enemmän ja lapsi etsii itse tarvitsemansa legot. Tehdään 3-8 sarjaa lapsen viireyksen mukaan. Kun lapsi on valmis, luetaan Hahmo-kortti, jossa on legon kuva.

Tarvikkeet:

Legomallikuvat

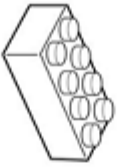
Legopalkit (pakkaus sisältää sopivan määrän palkkita)

Hahmo-kortit

Helpota/Kehittele:

Voit helpottaa tehtävää rakentamalla itse ensin mailkuvan mukaisen rakennelman, jolloin lapsi voi ottaa mallia sinusta.

Pieniä rakennelmia voidaan tehdä myös ilman kuvakortteja niin, että malli tehdään legosta. Voidaan myös vuorotella niin, että välillä lapsi saa rakentaa mallin ja aikuinen tekee samanlaisen.

HÄHMÖ-HAAMUJA SÄPINÄÄ PARKKIPAIKALLA

Tehtävä: Asettelu mallista. **Hahmo-Haamu on joutunut liikenteenohjaajaksi keskelle vilkasta parkkipaikkaa. Toivotavasti kuukaan ei huomaa, että hän on haamu, eikä liikenteenohjaaja. Auta Hahmoa saamaan autot oikeille paikoilleen.** Pakkauksen kansitoimii parkkipaikkana. Pakkailustan voi irrottaa kannesta tai kantta voi käyttää kokonaisuudessaan, jolloin parkkipaikalla on reunat. Lapsi asettelee autot parkkipaikalle mailkuvan mukaisesti. Mikäli autot liukuvat alustalla, niiden pohjaan voidaan laittaa sinitarraa. Autojen suunnalla parkkiruudussa ei ole väliä, ellei lapsi itse niin erityisesti tahdo. Tehdään 3-8 sarjaa lapsen viireyksen mukaan. Aloitetaan sarjoilla, joissa autoja on vähän. Kun lapsi on valmis, luetaan Hahmo-kortti, jossa on auton kuva.

Tarvikkeet:

Parkkipaikan mallikuvat

Autot (pakkaus sisältää sopivan määrän autoja)

Hahmo-kortit

(Sinitarraa)

Helpota/Kehittele:

Voit helpottaa tehtävää tarjoamalla lapselle oikean määrän oikeanvärisiä autoja. Keskustelkaa samalla autojen väreistä.

HÄMMÖ-HAAMUJA KUMMITTUUSJUHLANJUHLA-AASIA

Tehtävä: Pujottele mallista. **Hahmo-haamu** valmistaa **helminauhjoja** kummitusten juhla varten. **Hahmon** ystävä **ja** sukulaiset haluavat juuri oikeanlaiset **helmet**. **Auta Hahmoa** asettelemalla **helmet oikein**. Lapsi pujottelee **helmiä** piipunrassiin mallikuvan mukaisesti. Käytetään piipunrassia, jota on helpompi käsitellä. Tehdään 3-6 sarjaa lapsen vireytason mukaan. Kun lapsi on valmis, luetaan **Hahmo-kortti**, jossa on **Helminauhjan** kuva.

Tarvikkeet:
 Helmien mallikuvat
 Piipunrassi
 Puuhelmet (pakkaus sisältää sopivan määrän puuhelmiä)
 Hahmo-kortit

Kehittelet:

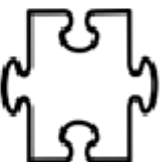
Mallikuvien jälkeen lapsi voi pujotella sellaisen **helminauhjan**, jonka hän itse laittaisi **kummituksiin**.

HÄMMÖ-HAAMUJA SALAPERÄISET KUVAT

Tehtävä: **Palapeli**. **Hahmo-Haamun** opettelee **kummitusten** **tähtiä**. **Hahmon** isä on antanut hänelle **tehtävän**. **Auta Hahmoa** **kokoon** **pallosta** **kokon** **aihen** **kuva**. **Kuvat** on jaettu 3-4 osaan. Kun lapsi ei tiedä **ennalta**, **mitkä** **kuvas** **tulee**, **osia** **ei** **tarvita** **enempää**. Lapsi **kokoo** **kuvas** **palapelin**. **Tunn** **st** **sa** **maan** **palapelin** **kuuluvat** **os** **t** **taustavärit**. **T** **arj** **oa** **lapselle** **valmiiksi** **oikeat** **palat**. **T** **ehd** **ään** **3-6** **palapeliä** **lapsen** **vireytason** **mukaan**. **Kun** **lapsi** **on** **valmis**, luetaan **Hahmo-kortti**, jossa on **palapelin** **palan** **kuva**.

Tarvikkeet:
 Palapelin palaset
 Hahmo-kortit

HÄHMÖ-HAAMUJA RUUTURALLU

Tehtävä: Orien asettelu mallin mukaan. Kummitukset eivät oikein tunne värejä. **Auta Hahmoa laittamalla oikeat värit oikeille paikoille.** Anna lapselle iso ruudukko ja tarvittaessa ora itsellesi toinen iso ruudukko. Anna lapselle mallikuva. Lapsi katsoo mallia kuvasta ja tekee samanlaisen kuvion omalle ruudukolleen asettelemalla oikean väriset ruudut oikeille paikoille. Ruudut voidaan kiinnittää sinitarrailla. Kun lapsi on valmis, luetaan Hahmo-kortti, jossa on ruudukon kuva.

Tarvikkeet:

2 x iso ruudukkoa (alkuisen ja lapsen ruudukot)

Malliruudukot ja erivärisiä irtoruutuja

(Sinitarraaj)

Hahmo-kortit

Helpota

Aloita helpommista ruudukoista, joissa on vähemmän värejä ja

yksinkertaisia kuvioita. Tarjoa lapselle oikea määrä oikean värisiä

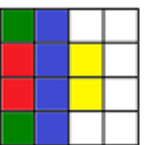
irtoruutuja. Mallinna, näytää esimerkiksi tekemällä kuva ensin omalle

ruudukollesi.

Kehittele: Tee omia malleja omalle ruudukollesi ilman mallikuvia. Anna

lapsen tehdä oma malli, jonka sinä teet omalle ruudukollesi ja tarkistakaa

yhdessä

VISUAALISEN HÄMMÖTTÄMISEN TUKEMINEN ARJESSA

- Rakentelu ja pelit
- Muistipelit ja palapelit
- Legopakkaukset, joissa rakennetaan esim. jokin hahmo mallin mukaan
- Puuhakirjojen tehtävät (etsi erilaisten, täydennä samanlaiseksi, sokkilotjne.)
- Piirtäminen tai rakentelu ohjeen tai mallin mukaan
- Vertailu (samanlainen, erilainen, mikä ei kuulu joukkoon) ja etsiminen
- Vallu-kirjat, Touhula-kirjat yms. kirjat, joissa etsitään pieniä yksityiskohtia kuvasta.
- Huoneeseen piilotettujen, osittain näkyvässä olevien esineiden etsiminen, sijaintivihteleinä esim. "lintu-perhon enkala" tai "kymenee-polttaa"
- kätien leikattujen postikorttien parien löytämisen ja yhdistämisen
- Etsitään kotoa, ulkoa tai kuvista eri muotoisia esineitä
- Muovailiaan muovailuvahasta erimuotoisia kappaleita
- Piirtoalusleikit, joissa etsitään aarre kortista tai kodista piirretyä kartan avulla
- Eri välineiden käyttö monipuolisesti (hiekkään piirtäminen, muovailuvahaa, sormivärit, pensselit, sivetimet, liituruulu, tussit)
- Omen piirrosten täydentämisen: mietitään esim. auto-piirrookseen lisää yksityiskohtia.
- Kim-leikki: Pöydällä olevien esineiden tai kuvien joukosta postetaan yksi tai useampi ja muistellaan mikä puuttuu

VIIMEISIKSI

- Materiaali on valmistettu sosionomi-opintojen opinnäytetyönä
- Materiaali sisältää Papunetin kuvia:
papunet.net/materiaalia/kuvapankki
Kuvien tekijät: Eilina Vaininen, Sergio Palao/CATEDU, Paxtoncrafts
Charitable Trust. Eilina Vainisen aave-kuvaa käytetty alkuperäisenä
ja muokattuna.
- Tuotetta saa kopioida epäkaupallisessa tarkoituksessa